

Univerzita Hradec Králové

Přírodovědecká fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Osvětová kampaň programu Skutečně zdravá škola jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí na základní škole

Diplomová práce

Autor: Bc. Irena Kuhn-Gaberová

Studijní program: N1501, navazující magisterský (biologie a český jazyk se zaměřením na vzdělávání)

Studijní obor: Učitelství pro střední školy - biologie
Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura
Učitelství pro střední školy - společný základ

Vedoucí práce: doc. Mgr. Kateřina Juklová, Ph.D.

Odborný asistent: Mgr. Zdeňka Trummová

Zadání diplomové práce

Autor:	Irena Kuhn-Gaberová
Studium:	S19BI022NP
Studijní program:	N1501 Biologie
Studijní obor:	Učitelství biologie pro střední školy, Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura
Název diplomové práce:	Osvětová kampaň programu Skutečně zdravá škola jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí na základní škole
Název diplomové práce A):	The awareness-raising campaign of the program Really Healthy School as a tool for the development of key competences at primary school

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zaměřuje na osvětové kampaně z hlediska jejich potenciálu k rozvoji klíčových kompetencí žáků základní školy. Teoretická část se zaměří na charakteristiku klíčových kompetencí žáka a na atributy osvětových kampaní. Cílem praktické části bude seznámit s konkrétní osvětovou kampaní programu Skutečně zdravá škola a analyzovat ji z hlediska rozvíjených klíčových kompetencí žáka a příznivých účinků pro celou třídu či školu. Podkladem pro tuto analýzu bude evaluace příslušné konkrétní již realizované osvětové kampaně z hlediska několika aktérů.

ČECHOVÁ, B. a kol. *Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce*. 1. vydání. Praha: Scio, 2006. 177 s. ISBN 80-86910-53-9.

KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol. *Školní didaktika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-253-X.

PECINA, Pavel a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 147 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-4834-8.

TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009, 173 s. ISBN 978-80-7367-527-1.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Kateřina Juklová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma *Osvětová kampaň programu Skutečně zdravá škola jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí na základní škole* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Hradci Králové dne

.....

podpis autorky

Poděkování

Děkuji doc. Mgr. Kateřině Juklové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za odborné vedení, profesionální přístup, vstřícnost, ochotu a cenné rady.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. Zdeňce Trummové, odborné asistentce mé diplomové práce, za podnětné připomínky.

Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu a pochopení.

Anotace

KUHN-GABEROVÁ, Irena. *Osvětová kampaň programu Skutečně zdravá škola jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí na základní škole*. Hradec Králové: Přírodovědecká fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 69 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zaměřuje na osvětové kampaně z hlediska jejich potenciálu k rozvoji klíčových kompetencí žáků základní školy. Teoretická část se zaměří na charakteristiku klíčových kompetencí žáka a na atributy osvětových kampaní. Cílem praktické části bude seznámit s konkrétní osvětovou kampaní programu Skutečně zdravá škola a analyzovat ji z hlediska rozvíjených klíčových kompetencí žáka a příznivých účinků pro celou třídu či školu. Podkladem pro tuto analýzu bude evaluace příslušné konkrétní již realizované osvětové kampaně z hlediska několika aktérů.

Klíčová slova

Skutečně zdravá škola, osvětová kampaň, klíčové kompetence

Annotation

KUHN-GABEROVÁ, Irena. *Awareness campaign of the program Really Healthy School as a tool for the development of key competencies in primary school*. Hradec Králová: Faculty of Natural Science at University of Hradec Králové, 2021, 69 p. Diploma thesis.

The diploma thesis focuses on awareness campaigns in terms of their potential for the development of key competencies of primary school pupils. The theoretical part will focus on the characteristics of the pupil's key competencies and on the attributes of awareness campaigns. The aim of the practical part will be to acquaint with a specific awareness campaign of the Really Healthy School program and to analyze it in terms of the key competencies of the pupil and the beneficial effects for the whole class or school. The basis for this analysis will be the evaluation of the relevant specific already implemented awareness campaign from the point of view of several actors.

Keywords

Really healthy school, awareness campaign, key competencies

Obsah

Úvod	8
1. Teoretická část	9
1.1 Preventivní programy	9
1. 1. 1 Programy zaměřené na zdravé stravování v České republice	10
1. 2 RVP a průřezová témata	12
1. 3 Klíčové kompetence	13
1. 4 Projektová výuka	16
1. 4. 1 Vize projektové výuky	16
1. 4. 2 Nejčastější způsoby zařazení projektové výuky na školách	17
1. 4. 3 Klady a zápory projektové výuky	18
1. 5 Program Skutečně zdravá škola	21
1. 5. 1 Charakteristika programu	21
1. 5. 2 Cíle programu	30
1. 5. 3 Fungování programu na školách „od zapojení po certifikát“	31
1. 5. 4 Úspěchy programu	31
1. 5. 5 Osvětové kampaně programu	32
1. 5. 6 Realizované projekty programu	33
2. Praktická část	34
2. 1 Východiska.....	34
2. 2 Předmět analýzy	35
2. 3 Výsledky analýzy	53
2. 3. 1 Přírnost z hlediska naplňování ŠVP	53
2. 3. 2 Přírnost z hlediska sociálního klimatu školy	58
2. 3. 3 Přírnost kampaně pro vztahy s okolím	59
3. Diskuse	60
4. Závěr	63
Seznam použitých zdrojů	68

Úvod

Školy jsou klíčové pro budování občanské společnosti, a tedy i pro transformaci celé společnosti (Moree, 2013). Tato diplomová práce hodnotí a popisuje budování **komplexního společenství** mezi školou, žáky, rodiči a okolím prostřednictvím realizace, organizace a evaluace kampaně programu Skutečně zdravá škola. Ta vkládá do centra pozornosti zdravý člověka v souvislosti se zdravou stravou a dalšími zdravými prospěšnými návyky. Jedná se o nastínění problematiky potravin, vody a zdravého životního stylu nejen v regionálním, ale i globálním měřítku.

Jedná se o kampaň *Miluji vodu, kohoutkovou!*, jejíž poslání se nezaměřuje pouze na školní prostředí, ale přesahuje **multidisciplinární** rámec až do praktického života jedinců a zejména individuální přístup každého žáka k vodě jakožto médiu, které prostupuje každodenním životem. Individuální záměr se prolíná do testovacího prvku, kterým byly dotazníky a možné ovlivnění i samotného chování žáků v souvislosti s hospodařením s vodou a její denní příjem. Z didaktického hlediska se zaměřujeme na klíčové kompetence, které byly v rámci kampaně u žáků rozvíjeny a jakým způsobem. Pomocí analytického postupu hodnotíme zapojení a prohlubování jednotlivých klíčových kompetencí v souvislosti s kampaní a popisujeme dílčí metody.

Cíle teoretické části jsou:

- zmapování situace programů pro zdravé stravování v České republice
- způsob prolínání klíčových kompetencí s průřezovými tématy
- charakteristika neziskové organizace Skutečně zdravá škola

Cíle praktické části jsou:

- přínosnost z hlediska naplňování ŠVP
- přínosnost z hlediska sociálního klimatu školy
- přínosnost kampaně pro vztahy školy s okolím

Samozřejmostí je souhrnná evaluace dané kampaně, která byla předmětem analýzy.

Cílem celé práce je **analýza potenciálních přínosů** programu Skutečně zdravá škola. Práce vznikla na podkladě dalšího možného rozvoje a posunu osvětových kampaní programu Skutečně zdravá škola.

1. Teoretická část

1.1 Preventivní programy

Pojem preventivní program (název prevence odvozen z lat. *praevenire* – předcházet) v obecném smyslu představuje soubor opatření, která mají za cíl předcházet nějakému negativnímu či nežádoucímu jevu. Cílem preventivních programů na podporu **zdraví** mají být plošné a dlouhodobé změny **životního stylu** v intervenované oblasti u velké části populace. Měl by být tedy jasně definován svým účelem a cílovou skupinou, působit plošně v rámci cílové skupiny, působit taktéž dlouhodobě a být kontrolovatelný a hodnotitelný na základě stanovených kritérií (Fialová, 2011).

Školy samy jsou vázány Rámcovým vzdělávacím programem, aby se snažily tento aspekt výchovy naplňovat, a k tomuto účelu se nabízí i v České republice celá řada preventivních programů, které mohou usnadnit školám jejich úkol splnit (Fialová, 2012).

Preventivní programy mohou být zaměřeny na různé problematiky, jako např. týkající se výchovy ke zdraví, podpory fyzických aktivit, výuky ke zdravému životnímu stylu, sociálnímu cítění a hygienickým návykům, reklamám, marketingu a podpory správné výživy, aktivního využití volného času, tvorby bezpečného přátelského prostředí, prevence šikany a násilí, dále rizikového chování, či výchovy vlastním příkladem. Vzhledem k zaměření této diplomové práce se věnujeme preventivnímu programu založenému především na zdravém stravování a s tím spojeným zdravým životním stylem.

Dle Fialové (2011) je pro funkčnost preventivních programů vedle různých forem autoevaluace nutná kvalitní obecná garance, ale také práce konkrétní zodpovědné osoby (nebo lépe více osob) přímo ve škole. Shodně zastávají názor, že výchova ke zdraví musí být systematická, dlouhodobá, otevřená spolupráci s rodinami i odborníky a je nutno počítat s tím, že efekt se projeví až v dalších generacích. Proto je „třeba hledat komplexní řešení, komplexní kampaně, komplexní programy“.

1. 1. 1 Programy zaměřené na zdravé stravování v České republice

Škola podporující zdraví

Dříve nesl tento program název Zdravá škola. Jedná se o program Světové zdravotnické organizace (WHO) a od roku 1991 jej mohou využívat také školy v České republice. Záměrem tohoto programu je aplikování strategií podpory zdraví na podmínky školy a přispění tak k její účasti na vlastní proměně a rozvoji školy. V praxi by to znamenalo, že vše, co se ve škole děje záměrně nebo živelně, se učitelé snaží promýšlet a ovlivňovat s přihlédnutím na možné důsledky na zdraví žáků, učitelů, zaměstnanců, rodičů a spoluobčanů ve městě či na vesnici (Machová, 2009; Podroužková, 2015).

Zdravá pětka

Zdravá 5 je unikátní celorepublikový vzdělávací program pro základní i mateřské školy, který je zaměřený na zdravý životní styl, především v oblasti zdravé stravy. Lektoři Zdravé 5 seznamují žáky zábavnou a interaktivní formou se zásadami zdravého stravování. Cílem projektu je motivovat děti k automatickému přijetí zásad zdravé výživy a jejich přirozené implementaci do životního stylu.

Vzdělávací program Zdravá 5 je realizován společností Albert již od roku 2004 a za tu dobu vyškolil statisíce dětí v základních i mateřských školách v celé České republice (Zdravá 5, 2020).

Ovoce a zelenina do škol

Cílem projektu "Ovoce a zelenina do škol" je mj. zvýšit oblibu produktů z ovoce, zeleniny a banánů, přispět k trvalému zvýšení spotřeby ovoce a zeleniny, vytvořit stravovací návyk ve výživě dětí, zlepšit zdravotního stav mladé populace, bojovat proti epidemii dětské obezity a zvrátit klesající spotřebu ovoce a zeleniny. Školy by se na změnu stravovacích návyků žáků měly zaměřit především v rámci svých doprovodných opatření, a to jak ve výuce, tak při realizaci tematicky zaměřených akcí.

Projekt "Ovoce a zelenina do škol" spadá do kompetence Ministerstva zemědělství a Státního zemědělského intervenčního fondu. Na přípravě se podílelo i MŠMT, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo financí.

Prostředky na tento projekt poskytne Evropská unie 73% a Česká republika 27% (Laktea, o.p.s 2020).

Laktea – Školní mléko

Laktea, o.p.s., je hlavním realizátorem programu Školní mléko v České republice. Dodává mléko a vybrané mléčné výrobky do mateřských, základních i středních škol na základě dohody o spolupráci. Přípravuje sortiment, zásobuje a vede kompletní agendu v souvislosti s čerpáním státních příspěvků žáky ve školách. Společnost byla založena v roce 1996. V polovině devadesátých let vzešla snaha zapomenutý program Školní mléko vzkřísit, lékaři upozorňovali na katastrofální nedostatek vápníku ve výživě dětí a mládeže, který v pozdějším věku působí vážné zdravotní problémy, zejména osteoporózu. V roce 1999 se do projektu zapojil stát a postupně se zvyšovalo množství produktů dotovaných státem a děti mající na něj nárok. V roce 2008 vláda ČR přestala poskytovat dotace z národních zdrojů a tím došlo ke zvýšení cen výrobků. Od roku 2009 byla obnovena národní podpora školního mléka a každý žák má nárok na jeden dotovaný výrobek každý vyučovací den. Dotované mléko a mléčné výrobky lze poskytovat dětem jako součást běžného celodenního stravování. Mezi výrobky nabízené v programu Školní mléko patří ochucené a neochucené mléko, jogurty, žervé, nebo jogurtové nápoje (Laktea, o.p.s. 2020; Podroužková, 2015).

Fit konto

Fitkonto.cz provozuje Laktea, o.p.s., realizátor programů Ovoce a zelenina do škol a Mléko do škol v rámci ČR. Věnujeme se tématům – zdravá výživa, příprava školních svačín, zdraví, pohyb, sport. Pro děti je zde připraven hravý nástroj pro zaznamenávání pohybových aktivit a skladby jídelníčku – *moje fit konto*.

Projekt se podařilo realizovat díky neinvestiční dotaci Ministerstva zemědělství ČR v rámci programu Vzdělávání a rozvoj lidských zdrojů.

Fit konto předává dětem jednoduché zásady zdravého a pestrého stravování a inspiruje v oblasti konkrétních receptů a pracovních postupů se zaměřením na snídani a svačiny do škol. Přináší vysvětlení odpovědnosti za své tělo, a tedy i zdravotní stav, vysvětluje pojmy životní styl, metabolismus, radí dětem, jak o tělo

pečovat, čemu se věnovat ve volném čase a že je třeba naučit se i odpočívat. Velká pozornost Fit konta je zaměřena na pohyb, sport a pravidelnou pohybovou aktivitu. Je vytvořen i tréninkový deník pro děti (Moje fit konto), kde si mohou na pravidelné bázi zaznamenávat své činnosti, aby získaly přehled o aktivitách a vynaloženém úsilí, které svému zdraví věnují (Laktea, o.p.s. 2020).

1. 2 RVP a průřezová témata

Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. S tím souvisí i osvětové programy, které se s touto myšlenkou aktuálnosti zcela ztotožňují. Jsou taktéž důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot. Vzhledem k faktu, že je výběr témat a způsob jejich zpracování v učebních osnovách v kompetenci školy, lze realizovat osvětové programy a dílčí kampaně dle možností dané školy, jejího materiálního zařízení, ale i dle nasazení jednotlivých učitelů. Osvětové kampaně jsou dále také jednou z možností, jak snáze do vzdělávání zařadit všechna průřezová témata uvedená v RVP ZV.

Všechna průřezová témata nemusejí být zastoupena v každém ročníku, ale během základního vzdělávání je povinností školy nabídnout žákům postupně všechny tematické okruhy jednotlivých průřezových témat, jejichž rozsah a způsob realizace stanovuje ŠVP. Vymezují se následující průřezová témata, kterých je možno dle RVP ZV využít i v podobě samostatných projektů, seminářů a kurzů:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

1. 3 Klíčové kompetence

Dle RVP ZV představují klíčové kompetence souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Osvojování klíčových kompetencí je dlouhodobý a složitý proces, který má svůj počátek v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života. Osvětové kampaně se s těmito aspekty bezpochyby doplňují a prolínají právě díky své multidisciplinární povaze. A propojují se s:

kompetencí k učení, kompetencí komunikativní, kompetencí k řešení problémů, kompetencí komunikativní, kompetencí sociální a personální, kompetencí občanskou, kompetencí pracovní a kompetencí digitální (Veteška, 2008).

Ve všech těchto oblastech mají osvětové kampaně své místo, záleží samozřejmě na daném programu, zvolených aktivitách, skupině žáků, ale i vlastní iniciativě pedagogů.

V rámci **kompetence k učení** lze sledovat právě způsob, jakým žák vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, v neposlední řadě s tím související celoživotní vzdělávání. Taktéž s touto problematikou souvisí vyhledávání a třídění informací, spolu s pochopením a systematizací, kterou využívá v procesu učení. Je také žádoucí, aby byl žák schopen operovat s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádět věci do souvislostí a vytvářet si komplexnější přehledy na přírodní jevy. Další velice důležitým poznatkem je dovednost samostatného pozorování a experimentování, posléze porovnávání vlastních výsledků. I ze své praxe bych ráda apelovala na kritické posuzování a vyvozování závěrů, které může žák využít v budoucnosti.

Důležité je poznávání smyslu a cíle učení, uchování si pozitivního vztahu k učení, dokázat posoudit vlastní pokrok a určit překážky bránící učení. Smyslem je také žákovo kritické zhodnocení výsledků vlastního učení a diskutování o nich.

V rámci **kompetence k řešení problémů** je žák schopen vyhledat informace, které jsou vhodné k řešení zkoumané problematiky, řešení se prakticky ověřuje a sleduje i vlastní pokrok. Uvážlivá rozhodnutí, jejich obhájení a uvědomování si

zodpovědnosti za svá rozhodnutí se také propojují s aktivitami, které prostupují konceptem osvětových kampaní.

Neméně důležité jsou **kompetence komunikativní**, které se naplňují ve formulacích a vyjadřování myšlenek žáka v logickém sledu. V rámci prezentace určitého projektu se žák zdokonaluje v kultivovaném písemném i ústním projevu. Žák se ale také učí naslouchání promluvám druhých lidí, porozumění jim, adekvátnímu reagování a zapojování do diskuse, kde dokáže svůj názor vhodně argumentovat. Využívání informačních a komunikačních prostředků a technologií pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem se s komunikativní kompetencí spojuje, stejně jako porozumění různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest a zvuků. Je důležité také zmínit kvalitní spolupráci s ostatními lidmi, která se v projektech běžně uplatňuje.

V rámci **kompetence sociální a personální** dokáže žák účinně spolupracovat ve skupině, podílí se i společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, přijímá nové role prostřednictvím dané skupiny. V případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá a v týmu se podílí na utváření příjemné atmosféry. Žádoucí je také ze strany žáka, když přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, pokud chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu a respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají. Osvětové kampaně také podporují pozitivní představu o sobě samém, v rámci podpory sebedůvěry a samostatného rozvoje.

S **kompetencemi občanskými** souvisí respektování přesvědčení druhých lidí, jelikož se mnohdy v rámci programů dotýkají jednotlivé kampaně rozličných témat. Žák se taktéž učí chápat základní principy, na nichž spočívají společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu. Poslední aspekt je také poměrně zásadní, jelikož kampaně se věnují tématům, která zasahují do každodenního života. Takovým tématem je například problematika zdravého životního stylu, což obsahuje mnoho faktorů a je to záležitost, která prostupuje i mimo školu, pokud se tematikou žák více zabývá. Žák se také zdokonaluje v zodpovědném rozhodování podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v situacích ohrožujících život i zdraví člověka. Další významnou složkou, kterou podporují osvětové kampaně je chápání

základních ekologických souvislostí a environmentálních problémů, respektování požadavků na kvalitní životní prostředí, rozhodování se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti. Právě tato témata jsou řešena, předkládána k diskusi a předmětnému zkoumání.

Kampaně však napomáhají i rozvoji **kompetencí pracovních** u žáka. Co se týče bezpečného a účinného používání materiálů, nástrojů a vybavení, dodržování vymezených pravidel, plnění povinností a závazků, tak i adaptace na změněné nebo nové pracovní podmínky. Žák se v rámci kampaní učí přistupovat k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot. Tato témata se opět v osvětových kampaních prolínají a v rámci komplexnějšího řešení spolu bezesporu souvisí. Kampaně ale taktéž napomáhají žákovi orientovat se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání a rozvíjí své podnikatelské myšlení. S tím souvisí jedna z realizačních částí kampaní, kdy probíhají činnosti od prvotního plánování, přes měření a výpočty k samotnému závěru a usnesení podnětných myšlenek a závěrů.

Cíle osvětových kampaní úzce souvisí i s cíli základního vzdělávání, jakožto motivace k celoživotnímu učení, podněcování žáků k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů, dále vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci, rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých. Tento aspekt se naplňuje při realizaci kampaní pomocí skupinové práce, která se dle situace diferencuje. Cílem je také připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali svoje povinnosti, dále rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředím i k přírodě. Této problematice se dotýkají environmentálně orientované kampaně. Dalším důležitým cílem je ale taktéž vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi. Kampaně se mimo jiné věnují i globálním tématům, v nichž se tento cíl naplňuje. V komplexním pojetí vlivu kampaní se pomáhá žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu

s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci (MŠMT, 2021).

Nejen současná situace otevřela pomyslná vrátka do kyberprostoru a digitálního světa, a proto byla přidána **kompetence digitální**. Od jara roku 2020 byla výuka natolik digitalizována, že bylo zapotřebí digitální kompetenci vyzdvihnout a rozšířit. Dosud uplatňovaná počítačová gramotnost se ukázala s nástupem distanční výuky jako nedílná a potřebná součást školní výuky. V kampaních osvětových programů se na digitální kompetence nikdy nezapomínalo, a to zejména v práci s obrazovým materiálem, audiovizuálním přenosem či v souvislosti s vyhledáváním informací v internetovém prostředí. Je důležité zaměřit se s žáky na vnímání zdrojových pramenů, jejich ověřování, kritické hodnocení a vytváření si vlastního názoru na danou problematiku. Jelikož jsou v osvětových programech často globální témata, digitalizace umožní žákům získat informace z různých částí světa a komplexnější přehled než v minulosti.

1. 4 Projektová výuka

1. 4. 1 Vize projektové výuky

Projektová výuka je dle Kratochvílové (2009) charakterizována z hlediska 4 dimenzí: dimenze žáka, dimenze učitele, dimenze procesu učení se, dimenze okolního prostředí.

Hledisko žáka ovlivňuje proces poznávání, získávání zkušeností žáka, mění míru a intenzitu motivace žáka, orientuje činnosti žáka směrem ke vzniku konkrétního produktu, pomáhá v orientaci v praktických otázkách každodenního života, respektuje zájem a potřeby žáka, učí týmové práci, posiluje kooperaci s vrstevníky, rozvíjí a posiluje sebedůvěru žáka a mění proces sebehodnocení žáka.

Hledisko učitele mění roli učitele, ovlivňuje proces získávání zkušeností učitele, dostává vztah učitel-žák do roviny založené na důvěře, respektu a kooperaci, mění proces hodnocení a přizpůsobuje výuku schopnostem žáka.

Hledisko procesu učení se podílí na změně procesu učení, ovlivňuje povahu učební činnosti směrem k praktickému charakteru, mění míru podílu žáka ve výuce,

respektuje aktuální vzdělávací potřeby žáka, je cestou učení, která vede přes poznávání a objevování a nabízí možnost, jak integrovat jednotlivé předměty do určité aktivity.

Hledisko školy jako instituce ovlivňuje vnímání školy okolním prostředím, okolními institucemi, podílí se na změně vnímání školy rodiči žáků, zapojuje školu do činnosti obce, regionu, kraje a propojuje školu s praktickým životem.

Všechna hlediska mají jeden společný prvek, a tím je změna. Ve všech zmíněných kategoriích charakterizujících projekt došlo k přeměně stávajícího stavu, k posunu nějaké nové skutečnosti (Dömischová, 2011).

V rámci projektové práce se vymezují její fáze, které dle Kratochvílové (2009) jsou; **plánování, realizace, prezentace výstupu a hodnocení projektu**. Iniciačním bodem je však již samotný zrod projektové myšlenky, který předchází zmíněným fázím (Dömischová, 2011).

1. 4. 2 Nejčastější způsob zařazení projektové výuky na školách

Dle Dömischové (2011) vykazuje **projektová výuka**, realizovaná na našich základních školách, ve velkém množství případů pouze určité prvky původní projektové výuky, tak jak ji měli na mysli její propagátoři v 1. pol. 20. století, a k jejichž myšlenkám se vracíme dodnes (Dewey, 1904; Příhoda, 1934; Žanta, 1934). Už Dewey (1904) uvádí důležitost v samotném propojení školní teorie s každodenním životem. Vše se tak dostane do vzájemného vztahu.

Lze konstatovat, že se dnes spíše jedná o projektově orientované aktivity. Potvrzuje to i výzkumné šetření na 314 rakouských školách (Gudjons, 2008). Cílem bylo zjistit, jak často je učiteli projektová výuka využívána. Vychází z toho, že až dvě třetiny zaznamenaných akcí (v rámci projektových dnů se objevily např. kurzy exkurze, cvičení, filmová představení) nejsou „pravé“ projekty, i když vykazují některé jejich prvky.

Průzkum v roce 2001 v rámci grantů MŠMT (*Školní projekt jako progresivní forma výuky a prostředek integrace předmětů na ZŠ a SŠ* – projekt č. 22-666/01-25 a *Inovace forem výuky v přípravě učitelů a ve školní praxi* – projekt I/270/2001)

prokázal, že se školní projekty realizují jen na velmi malém počtu ZŠ a převažujícími tématy je ekologie a environmentální výchova. Také malé množství pedagogů si své projekty připravuje samo. Učitelé mají zájem o realizaci projektové výuky, ale uvítali by, kdyby měli k dispozici již předem připravené projekty. Druhý průzkum zjistil, že nejvíce projektů se uskutečňuje v předmětu biologie (Švecová 2013). Výzkum pilotního programu z let 2005 a 2006 (č. projektu 383/2005/A-PP/PedF) ukazuje, že ne všechny aktivity, které jsou mnohdy prezentovány jako projekty, skutečně patří mezi aktivity typické pro projektovou výuku. Stává se, že i mezi učiteli dochází k jejich záměně. Mnohdy činnosti vykazující pouze určitý rys, který je typický pro projektovou činnost, jsou mylně považovány za projektovou výuku. Tyto aktivity, které učitelé považují za projekty, by měly být označovány místo termínu projekty, jako **projektově orientované aktivity** (Dömischová, 2011).

1. 4. 3 Klady a zápory projektové výuky

Klady projektové výuky lze vytyčit prostřednictvím principů a záměrů Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Spadají sem čtyři oblasti, a tedy; hledisko procesu učení, hledisko žáka, hledisko učitele a hledisko školy jako instituce.

Hledisko **procesu učení** zahrnuje dosahování cílů základního vzdělávání, přičemž je žádoucí podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů. Během realizace projektů se kromě komunikace a spolupráce žáci vedou i k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem a taktéž rozvíjení jejich vlastních schopností v souladu s reálnými možnostmi. Spadá sem také kapitola o rozvoji klíčových kompetencí (viz výše), dále se v tomto hledisku dotýkáme průřezových témat, jakožto další důležité složky. Průřezová témata v RVP ZV reprezentují oblasti aktuálních problémů současného světa. Díky tomu jsou významnou složkou základního vzdělávání. V etapě základního vzdělávání je vymezena osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova a mediální výchova. Průřezová témata rozvíjí klíčové kompetence, zaměřují se na utváření postojů a osobnostních hodnot žáků (Dömischová, 2011).

Projekty jsou také vhodné jako prostředek integrace jednotlivých disciplín ve větší, souvislejší celky. Projektová výuka nabízí možnost integrace učiva z různých oblastí lidského poznání, hledá mezipředmětové souvislosti, vztahy mezi jevy a skutečnostmi, které člověka obklopují. Žákům nabízí komplexnější přehled a ucelené poznatky z určité oblasti. Dalším prvkem je příprava na **řešení problémů** a problémových situací v každodenním životě. I tento prvek se dá převést do prostředí školy a tím pádem lze žáky nenásilnou formou na rozhodování a řešení připravovat. Také se dotýkáme přirozeného způsobu poznávání, protože projektová výuka je založena na přirozené potřebě žáků objevovat nové věci. Tento přirozený způsob poznávání spojuje myšlení s činností tím, že umožňuje objevování vlastním přičiněním žáka. Takto získané poznatky, zkušenosti a dovednosti zvyšují žákovu motivaci a mají trvalejší charakter (Dömischová, 2011; Kratochvílová, 2009).

Trend chápání v celistvostech a s ním spojené globální chápání světa taktéž prostupuje projektovou výukou. Žáci se učí tyto souvislosti hledat, nacházet, rozvíjet a také používat. Zařazování interkulturního učení je další nedílná součást, která se prolíná s aktuálními potřebami a problémy měnící se společnosti, v jaké žijeme (ochrana životního prostředí, migrace, chudoba, nemoci, ideologické konflikty aj.). Jedná se i o **mezikulturní** vnímání, pochopení a respektování. Velký důraz se v současnosti klade i na sociální učení a projektová výuka je jednou z možností, jak u žáka účelně rozvíjet a posilovat sociální kompetence. Žáci se učí rozvíjet schopnost spolupráce, diskutovat o problémech, argumentovat své názory a postoje, jedná se v podstatě o situace, které připomínají běžný život. Projektová výuka je ojedinělá v organizaci výuky, jelikož může nabourávat tradiční předmětové uspořádání učiva (dle uvážení, schopnostech a ochotě jak učitele, tak vedení školy).

Z hlediska **žáka** můžeme v rámci projektové výuky sledovat větší motivovanost žáků, jelikož učení, které je založené na vnitřní motivaci jedince, má trvalejší a dlouhodobější efekt než učení založené na potřebě jeho učitele či rodičů. Dále ke zmíněnému hledisku patří změna postojů žáka, jelikož podíl žáka na aktivitách spojených s realizací projektové výuky má za následek posílení jeho motivace, angažovanosti, vlastní zodpovědnosti vůči sobě, okolí i samotné škole. Do změny postoje zapadá především změna celkového vnímání potřeby učení jako nepostradatelného základu pro život každého jedince. (Dömischová, 2011).

Projektová výuka také respektuje individuální potřeby žáka, každému umožňuje dosáhnout optimálního rozvoje jeho intelektuálních sil. Česká školní inspekce zjistila, že na malých školách pedagogové více podporují žáka při výuce než na školách s vyšším počtem žáků (Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2008/2009, 2010).

Předposledním hlediskem je hledisko **učitele**. V projektové výuce učitel opouští roli jediného zdroje poznání, postupně ztrácí výsadní postavení ve třídě, pro žáky se stává partnerem a pomocníkem. Díky bližšímu kontaktu učitele se žákem se posilují vzájemné vazby, respekt, tolerance a spolupráce, která je založená na vzájemném respektu a důvěře. Učitelova přirozená autorita se posiluje automaticky rozvojem přátelštějšího vztahu mezi ním a žáky (Dömischová, 2011).

Z hlediska **školy** jako instituce tak projektová výuka otevírá školu okolnímu prostředí. Prostřednictvím projektové činnosti mají žáci možnost spolupracovat i s mimoškolními institucemi, vytvářet, rozvíjet a udržovat kontakty, např. v místě svého bydliště. Mohou získávat potřebné kompetence v praxi, nikoli jen teoreticky. Je zde vidět komplexnější souvislost s mimoškolním prostředím.

Co se týče **záporů** projektové výuky, lze je opět nastínit dle hlediska žáka, hlediska učitele a hlediska školy jako instituce.

Z hlediska **žáka** je zde riziko vzniku nekázně, na které poukazyval již Žanta (1934). I učitelé z praxe se o těchto situacích nekázně zmiňují a někteří se z tohoto důvodu do projektů ani nepouští (Dömischová, 2011). Pakliže jsou ale žáci skutečně zabráněni do aktivit, kooperace a pracují na daném tématu, můžeme konstatovat, že hluk může být vyšší, než když probíhá běžná frontální výuka. Tím pádem je na pedagogy, aby popřípadě usměrnili debatu, ale i z jeho strany se očekává v tomto případě (nesouvisející s nekázní a nerespektováním pravidel) jistá tolerance.

Z hlediska **učitele** lze hovořit o jisté časové náročnosti, kterou obnáší jak příprava, realizace, prezentace výsledků, ale i evaluace. Časová náročnost projektové výuky spolu s časově náročnou organizační přípravou patří mezi nejvíce zmiňovaná negativa projektové výuky. Také se ale v praxi můžeme setkat s neznalostí principů projektové výuky ze strany učitelů. Mnohdy mohou mít zkreslené představy o podobě projektové výuky, opět narážíme na záměnu termínů, jelikož se v mnohých

případech rozumí místo projektové výuky jen projektově orientované aktivity. Zmínit můžeme také nedostatečnou zkušenost některých pedagogů. Jejich pracovní vytížení a omezené časové možnosti tak nemusí ihned znamenat nezáměr o projektovou výuku. Nedostatečná zkušenost se v některých případech pojí i se studiem na vysoké škole, kde mnoho pedagogů také nemělo příležitost se s projektovou výukou seznámit.

Z hlediska **školy** jako instituce je pochopitelné, že nutným prvkem k realizaci projektové výuky je zajištění jak materiálních potřeb, tak záležitostí organizačního charakteru.

1. 5 Program Skutečně zdravá škola

1. 5. 1 Charakteristika programu

Program Skutečně zdravá škola je komplexní celoškolský program kvalitního a udržitelného školního stravování a vzdělávání o jídle. Jeho snaha je, aby si žáci jídla vážili, dokázali si jej vychutnat a věděli, odkud jídlo pochází a jak vzniká. Pomáhá také žákům v rozvoji dovedností a návyků, které se vztahují ke zdravému životu. Program chce také podpořit ucelený systém udržitelného stravování a vytvořit tak **vzdělávací program zaměřený na pochopení vztahů mezi jídlem, kulturou, zdravím a životním prostředím**. Jeho snahou je také podpora lokálních pěstitelů, chovatelů i producentů a propojit místní komunity od farmářů, zaměstnanců školních jídelen, přes pedagogy, rodiny až po místní úřady.

Výchozím bodem je obdobný program ve Velké Británii, který nese název **Food For Life Partnership**, ve zkratce FFL. Do tohoto oblíbeného programu se od roku 2005 zapojilo více než 6 500 anglických škol. Zapojené školy nabízí přes 90 tis obědů dle pravidel FFL. Dle zjištěných průzkumů se díky programu FFL zlepšují studijní výsledky žáků, zdraví žáků, zlepšuje prostředí jídelny s nabídkami stravování a přináší taktéž výhody pro místní podnikatele. Neméně důležitým je pozitivní dopad na životní prostředí a trvalou udržitelnost (Skutečně zdravá škola, 2021).

Aspekty školních činností

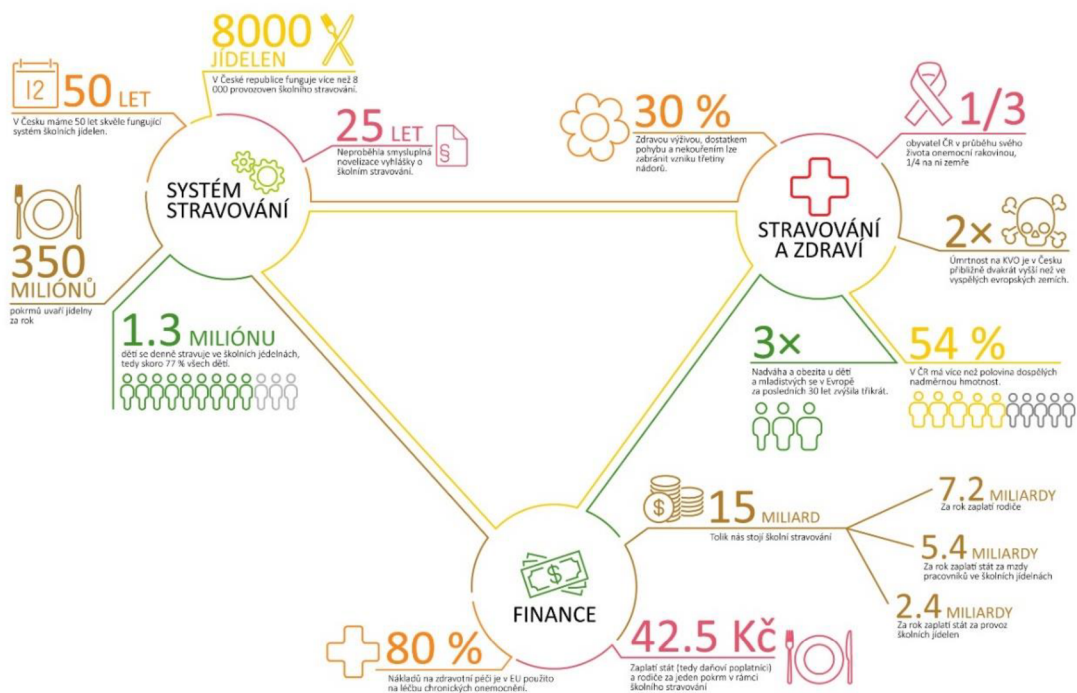
Důležitost zlepšení školního stravování si uvědomuje mnoho lidí, zejména v obohacení vzdělávání a ve změně zavedeného stravovacího systému. Změna je však poměrně náročná. Pro přehlednost identifikuje transformace školního stravování pět hlavních aspektů školních činností, na které by se měli zřizovatelé škol, ředitelé, pedagogové, rodiče a občané při své snaze zlepšit stávající systém školního stravování zaměřit. Jedná se o:

- 1) jídlo a zdraví
- 2) vzdělávání
- 3) příjemné prostředí jídelny
- 4) nákup surovin a profesní rozvoj

Změna může nastat na kterémkoli místě, jelikož vždy záleží na dostupných zdrojích, motivaci a příležitostech. **Proces změny pak v důsledku zasáhne do všech oblastí.**

Objevuje se stále více vědeckých důkazů o tom (Sulzberger & Hutter, 2008), že kvalitnější stravování je spojeno s lepšími výsledky ve škole, zlepšenými kognitivními funkcemi, schopností lépe udržet pozornost a řadou dalších pozitivních rysů chování žáků, včetně lepší docházky a součinnosti. Výživové nedostatky, rafinované cukry a sacharidy, rezidua pesticidů, konzervační látky a umělá barviva v potravinách jsou spojena se změnou myšlení i chování a poruchami neurologického vývoje (např. porucha ADHD).

Taktéž bychom neměli opomíjet vliv na životní prostředí. Pěstování potravin vyžaduje široké použití hnojiv a množství vody. Přeprava potravin vyžaduje použití fosilních paliv, tudíž je rovněž příčinou znečištění. Obaly a nespotřebované potraviny bohužel končí na skládkách (Skutečně zdravá škola, 2021).

Obrázek č. 1: Skutečně zdravá škola - Transformace školního stravování, 2019

Mezi vize transformace školního stravování spadají zdraví žáci, potravinově gramotní žáci, učitelé i další personál školy, aktivní místní společenství, udržitelné zemědělství a zdravé životní prostředí.

Díky spojení školy a místních farmářů lze přispět ke zlepšení výživové hodnoty a kvality pokrmů ve školní jídelně, přiblížit žákům a studentům zdroje potravin pomocí výletů na místní farmy a také pomoci místním farmářům zůstat ekonomicky efektivní.

Druhým ústředním rysem transformace školního stravování je **integrace zkušeností žáků ze školní jídelny do dalších oblastí školního života** (například hodiny vaření a pěstitelské činnosti). Tyto činnosti pomáhají žákům pochopit souvislosti mezi jídlem, vlastním zdravím, zdravím ostatních a přírodou.

Propojení zmíněných souvislostí není jen trendem, ale mohlo by napomoci vysokému počtu obézních dětí. Alarmující jsou údaje Světové zdravotnické organizace z roku 2008, kdy mělo 1,5 mld. dospělých osob nadváhu. Není třeba do detailu rozebírat rizika následků nadváhy a obezity (jako např. diabetes, ischemická choroba srdeční, nádorová onemocnění), ale nutno zmínit, že v roce 2010 dosáhlo

nadváhy již okolo 43 milionů dětí mladších pěti let, přičemž se tento údaj od roku 2000 takřka zdvojnásobil. Je tedy i cílem programu „bojovat“ jistými stravovacími návyky a typy pokrmů proti tomuto vzrůstajícímu trendu (Václavík, 2019).

Klíčové body programu Skutečně zdravá škola

Prvním klíčovým bodem programu Skutečně zdravá škola je **„zdravější student, lepší student“**.

Dalším klíčovým bodem je **„přidat zdravé jídlo na talíř nestačí“**, což souvisí s tím, že začít nabízet ve školní jídelně zdravé pokrmy obvykle nestačí. K motivaci dětí ke konzumaci zdravých nebo dosud neznámých pokrmů je zapotřebí více aspektů.

Patří sem jak **atmosféra v jídelně**, tak celkový zážitek z oběda a kreativní přístup ke školnímu stravování. Zmíněné body mohou žáky přilákat ke zdravému stravování.

Praktické zkušenosti ze školního pozemku nebo z hodin vaření jsou důležité pro motivaci žáků k tomu, aby vyzkoušeli nové, zdravé pokrmy z nabídky školní jídelny. Škola, která má plně rozvinutý vzdělávací program v oblasti vaření a pěstování vyučovaný proškolenými pedagogy, která nabízí zdravé pokrmy, ovoce a zeleninu připravené atraktivním způsobem a která začlenila vzdělávání o zdravém stravování do svých učebních osnov, bude vychovávat žáky, kteří budou mít lepší povědomí o potravinách a vyšší spotřebu zdravých potravin, zejména ovoce a zeleniny. Zde zmiňme důležitý počátek, který sahá již do předškolní docházky dětí.

Zdravé změny školního stravování jsou nejúčinnější a dlouhotrvající, pokud se do nich zapojí rodiče, učitelé, žáci a zaměstnanci jídelny.

Dalším nezbytným aspektem je také poskytovat žákům **informace o jídle**, volbě potravin a potravinových systémech. K tomu, aby mohli žáci činit správná rozhodnutí, která mají vliv na jejich zdraví a duševní pohodu, potřebují získat pevný základ znalostí a také dovednosti k jejich aplikaci v praxi (Skutečně zdravá škola, 2021).

Zásada programu zní **„ve škole mluvíme o vztahu stravy a zdraví“**. Souvisí s tím fakt, že zdravé stravování v dětství a dospívání podporuje správný růst i duševní vývoj a hraje klíčovou roli v prevenci onemocnění. Školy by měly se svými žáky řešit

zdravé stravování a poskytnout jim potřebné dovednosti a podporu tak, aby si osvojili celoživotní zdravé postoje k jídlu.

Program zastává také **interdisciplinární** postup. Při vzdělávání o jídle lze skloubit přírodovědní, společenské i humanitní obory, včetně matematiky, především finanční gramotnosti. Znalosti pak žáci upotřebí i mimo školu. V porovnání s výukou jednotlivých uzavřených předmětů je integrovaný přístup realističtější a relevantnější pro každodenní život žáků.

Také způsob, jakým lidstvo pěstuje, zpracovává, přepravuje a prodává potraviny, je ústřední bod **osvěty o udržitelnosti**, která mimo jiné zahrnuje otázky využívání zdrojů, energie, znečištění, ochrany vod i půdy a práv zaměstnanců. Jídlo slouží jako ideální výchozí bod pro pochopení vzájemných vztahů mezi takovými tématy, jako je hlad, obchodní politika, využívání energie a změny klimatu (Václavík, 2019).

Zapojení školní jídelny

Co se týče doplňování informací o jídle a stravě, tak i servírované jídlo v jídelně může buď podporovat, nebo naopak hatit to, co se žáci o jídle dozví během vyučování.

Dalším prvkem je lehce netradiční pohled na **školní oběd**, jakožto součást vyučování. Zprvu možná nesouvisející záležitost, ale je třeba si uvědomit, že žáci se učí ze všeho, co ve škole zažijí, což se pochopitelně nevztahuje jen na prostředí školní učebny. V jídelně si například utvářejí představy o jídle a postoje k jídlu tím, že vidí, jak se potraviny připravují, jak jsou podávány a jak se nakládá s odpadem. Škola, která nabízí výživná jídla v klidné a příjemné atmosféře školní jídelny nepolepené reklamami, učí žáky úplně jinou „látku“ než ta, která podává „rychlé občerstvení“.

Zdánlivě opomíjeným faktorem by mohla být samotná školní jídelna. I zde se ale jedná o souhru několika faktorů, které utvářejí celkové vnímání tohoto prostředí. Žáci vnímají ve školní jídelně vše, co slyší, vidí, chutnají, ale i celkovou atmosféru. Jedná se i o osvětlení jídelny, čas, který na jídlo mají, dekorace, vzhled jídla, přístup a chování zaměstnanců jídelny a kvalitu sociálních interakcí během oběda. Podceňovat dopad prostředí na motivaci žáků navštěvovat školní jídelnu by byla stejně závažná chyba, jako podceňovat důležitost kvality nabízených pokrmů.

Vzhledem k vnímavosti žáků, ale i celkovému souznění myšlenek, je také důležité, aby zážitky dětí ze školní jídelny byly v souladu s tím, co se naučí při samotné výuce o výživě, zdravém stravování, občanské společnosti a životním prostředím.

S atmosférou ve školní jídelně souvisí také podpora zdravé společnosti, tzn. že ať už čekání ve frontě, konzumace jídla, konverzace, nebo úklid stolu i nádobí jsou důležité cesty, jak se naučit ohleduplnosti, trpělivosti a dobrým mravům.

Dalším podnětem může být zapojení žáků do plánování školního jídelníčku pomocí diskusních skupin, dotazníků a ochutnávek. Pokud se totiž žáci na něčem sami aktivně podílejí, naučí se mnohem více. S pomocí dospělých mohou žáci také sami podávat jídla nebo vykonávat jiné činnosti spojené se školním stravováním. Tato oblast se v dnešní době profiluje spíše v rámci volnočasových kroužků a aktivit.

Potraviny

V centru pozornosti programu jsou pochopitelně i **zdravé, čerstvé, místní a udržitelně pěstované potraviny**. Pokud totiž budou školy schopny zajistit přísun určitého množství čerstvých, místních či udržitelně vypěstovaných potravin, zvýší tím nutriční hodnotu školních jídel, která budou chutnější a atraktivnější, pomohou tím ochránit do jisté míry životní prostředí a podpoří místní výrobce a ekonomiku. Není nutné ihned přemýšlet ve velkých kvantech, protože i nákup menšího množství místních potravin může snížit množství spotřebovaného paliva, podpořit místní ekonomiku a poskytnout strávnickům nutričně bohatší stravu. Výhody přednostního využívání surovin od místních podnikatelů má mnoho výhod. Jedná se o benefity zdravotní, výchovné, ekologické, ekonomické a společenské. Nutno přiblížit zdravotní hledisko, jelikož čím jsou suroviny čerstvější, tím více vitamínů a důležitých minerálních látek obsahují. Totéž platí o chuti – pokrm připravený z čerstvých produktů bude určitě chutnat lépe, než pokrm připravený z polotovarů či zmražené zeleniny. Jídelna tak využívá ty nejkvalitnější suroviny (Václavík, 2019).

Regionální farmáři

Z výchovného hlediska je hodnocena jako velice přínosná spolupráce školy a školní jídelny s místními farmáři. V takovém případě lze shledávat ohromný vzdělávací efekt. Návštěvou farmy, odkud jídelna produkty nakupuje, získají kuchařky i děti jasný pohled na to, kolik práce, úsilí a času je nutné k tomu, aby zemědělci danou

plodinu vypěstovali či zvíře vychovali. Díky spolupráci s místními drobnými a rodinnými farmami se taktéž podporuje šetrné hospodaření farmářů, kteří si váží svěřené půdy a dbají na to, aby půdní úrodnost byla zachovávána pro další generace.

Za zmínku stojí i transport potravin na velké vzdálenosti, který s sebou přináší vysokou ekologickou zátěž, například náklady na budování silnic, znečištění vzduchu, zácpy na silnicích, nehody, hluk i možnost přenosu exotických nemocí a virů. Úzce s problematikou souvisí i ekonomické hledisko, na které se samozřejmě ve školních jídelnách také musí brát ohled. V případě přímého prodeje z farmy do školní jídelny zůstává větší část zaplacené ceny surovin přímo zemědělcům, peníze se tedy „otáčejí“ v rámci jednoho regionu, přispívají k jeho prosperitě a vyšší místní zaměstnanosti (Skutečně zdravá škola, 2021).

Ze společenského hlediska lze nahlížet v jeho výhodnosti z pohledu udržování místní kulinářské tradice, specialit a receptů, posiluje se tím tak jedinečnost daného regionu. Posilování místních farem se v důsledku zpět obrací ke vzhledu krajiny a celkovému životnímu prostředí.

Rozvoj zaměstnanců jídelen a pedagogů

Program se věnuje také profesnímu rozvoji zaměstnanců jídelen a pedagogů. Změny navržené rámcem transformace školního stravování přinášejí pro zaměstnance školních jídelen a učitele jak výzvy, tak příležitosti. Lektori programu přizpůsobují svá školení znalostem a dovednostem zaměstnanců škol a školních jídelen. Ve středu pozornosti lektorů programu Skutečně zdravá škola je zejména příprava jídla **bez využití polotovarů**, zaměření se na **sezónnost** a aktuální **zralost** surovin či nákup od místních farmářů. Správný profesní rozvoj motivuje zaměstnance školních jídelen v jejich zaměstnání. Většina zaměstnanců bude schopna přejít na náročnější model práce spojený se zpracováním čerstvých sezónních produktů, a to za předpokladu, že jim je poskytnut správný program profesního rozvoje. Profesní rozvoj může také zaměstnancům pomoci uvědomit si, že jsou součástí určité skupiny, jejichž práce si ostatní váží.

Vaření z **čerstvých** sezónních surovin od místních farmářů, pekařů či řezníků nabízí příležitosti pro vytváření nápaditých kombinací místních surovin a nových receptů, které ožíví jinak rutinní školní menu.

Lektoři programu Skutečně zdravá škola také upřednostňují praktické vyzkoušení receptů než poslech teoretické přednášky (Václavík, 2019).

Interdisciplinarita

Prohlubování **mravních zásad** u žáků se propojuje i do prostředí školní jídelny, jelikož se žáci učí o hodnotách své školy od těch, kteří je reprezentují. Na zaměstnance školní jídelny, kteří reprezentují hodnoty školy ve vztahu ke stravování, by tedy mělo být nahlíženo s respektem.

Interdisciplinárně samotné pochopení problematiky jídla a potravinových systémů může být východiskem pro pochopení zdraví a výživy, kulturní rozmanitosti a životního prostředí. Jídlo je zásadním prvkem pro přežití člověka, proto ho lze začlenit téměř do jakéhokoli předmětu.

Návrh nápravy situace

Jak bylo zmiňováno, program Skutečně zdravá škola je především prakticky založený, tudíž jeho tvůrci doporučují **dva postupy pro nápravu současné situace**.

Prvním z nich je **aktualizace spotřebního koše**, závazného výživového doporučení pro školní jídelny. V centru pozornosti je aktualizace spotřebního koše s důrazem na větší množství zeleniny, ovoce a luštěnin, kterých mají žáci v jídelníčku nedostatek. Snahou je i omezit slazení a přesolování. Spotřební koš sice nenutí jíst stravníky cukr, ale jeho uvedení v požadovaných kategoriích vede ke zbytečnému a nadměrnému slazení. Další doporučení se věnuje rozumnému vyvážení bílkovin ve spotřebním koši tak, aby odpovídalo doporučením pro školní jídelny v okolních zemích. Ve srovnání s nimi české děti nadměrně konzumují maso, na úkor bílkovin z luštěnin, ořechů, semínek, ryb, vajec a zakysaných mléčných výrobků. Navrhuje se i sloučení mléka a mléčných výrobků ve spotřebním koši do jedné kategorie a snížení požadavků na konzumaci mléka tak, ať není pro dodržení jeho spotřeby zapotřebí pravidelné podávání sladkých dezertů a nápojů (Skutečně zdravá škola, 2021).

Podporuje se **vaření z lokálních a čerstvých surovin** v jejich přirozené sezónní zralosti. Tam, kde jsou dostupné a kde to dovolí rozpočet, by školní kuchyně měly

pro přípravu pokrmů přednostně používat produkty z kontrolovaného ekologického zemědělství.

Program zastává striktní limit na používání polotovarů, a to tak, že pro přípravu pokrmů používají školní kuchyně polotovary jen tehdy, pokud jí technické a personální vybavení kuchyně neumožní použít nezpracovanou surovinu. V případě užití polotovarů použije jen takové, které neobsahují trans-mastné kyseliny, GMO a umělá sladidla.

Taktéž zastává názor zpřístupnění školního stravování pro všechny děti, tedy i ty s **dietními potřebami**, a to podle možností jídelny: od ohřátí dietního jídla přineseného z domu až po přípravu dietních jídel přímo jídelnou.

Také by měla být možnost **výběru** minimálně **ze dvou jídel** tam, kde je to technicky možné. Přičemž by jedno jídlo mělo splňovat podmínky pro stravu bezmasou a/nebo bezmléčnou. Tento pokrm však může být sladký pouze jednou za měsíc a obsahovat smažený podíl maximálně jednou za dva týdny.

Program myslí i na **finanční ohodnocení** pracovníků školních kuchyní, které by mělo být vyšší. Pochopitelně v závislosti na zvyšování kvality práce a absolvovaného vzdělávání.

Program stanovil tzv. **desatero školní kuchyně**, což je doporučení Skutečně zdravé školy pro přípravu pokrmů ve školních jídelnách. Spadá sem používání jen základních surovin; pokrmy se připravují ze základních surovin, jako jsou:

čerstvá zelenina a ovoce, brambory, luštěniny, rýže, těstoviny a další obiloviny (přednostně celozrnné), maso, ryby, neochucené mléčné výrobky, vejce, koření atd.

Upřednostňují se lokální a sezónní potraviny. Podporuje se regionální trh a využívá se přednostně zelenina a ovoce, která dozrává v daném ročním období. Minimalizuje se používání polotovarů a instantních potravin, přičemž se k přípravě jídel nepoužívají hotové či instantní výrobky, konzervy (s výjimkou rybiček, např. k přípravě pomazánek), uzeniny, kompoty, sterilovaná zelenina. Z mražené zeleniny se využívají především druhy celoročně nedostupné (hrášek, fazolky) a nekupují se slazené mléčné dezerty, sladké pečivo ani jiné sladkosti. Dále se omezuje konzumace bílé pšeničné mouky, upřednostňuje se používání celozrnné mouky, zařazují se i

nepšeničné druhy a pečivo kvasové. Zbytečně se nenastavují a nezahušťují jídla moukou. Jako vhodné alternativy pro zahuštění se doporučuje např. červená čočka a jáhly. Minimalizuje se i množství soli, jídla se dochucují čerstvými a sušenými bylinkami, nepoužívají se hotová dochucovadla, zejména přípravky s glutamátem. Snižuje se spotřeba cukru, sladká jídla se zařazují maximálně dvakrát měsíčně (ideálně podle receptů z nabídnutého receptáře), pokrmy se nedoslazují (omáčky atd.), nápoje se podávají neslazené, nepoužívají se umělá sladidla ani výrobky, které je obsahují. K přípravě pokrmů se používají rostlinné nerafinované oleje, máslo a sádlo, tzn. kvalitní tuky. Nepoužívají se potraviny obsahující částečně ztužené tuky. Hlavní jídlo se podává s dostatkem zeleniny či ovoce. Dále se dbá na vyváženost mezi masitými a nemasitými pokrmy. Při nabídce jednoho jídla by se měla střídat masitá a bezmasá jídla. Ideální je nabídka dvou jídel, z nichž jedno je bezmasé. Polévky by měly být převážně zeleninové a luštěninové. V neposlední řadě by se měly respektovat potřeby žáka a čas k jídlu. Vedení školy by mělo plánovat dostatek času na jídlo, zajišťovat klidnou atmosféru v jídelně a jídelna podle svých možností nabízí dietní stravování nebo alespoň uskladnění a přihřátí domácího oběda (Václavík, 2019).

1. 5. 2 Cíle programu

Cílem programu v oblasti **jídla a zdraví** je nabízet ve školní jídelně **výživná, atraktivní a rozmanitá jídla a poskytovat efektivní vzdělávání o výživě** tak, aby žáci mohli dosáhnout plného akademického potenciálu a aby se naučili jíst zdravě.

Cílem v oblasti **vzdělávání** je **prohloubit znalosti, dovednosti a postoje** ve vztahu k tématům původu i produkce potravin a také spojení mezi jídlem, zdravím a životním prostředím. Důraz je také kladen na nalezení způsobu, jak pro školní jídelnu zajistit zdravé, čerstvé, místní a udržitelně pěstované potraviny.

Další snahou programu je vytvářet **příjemné prostředí jídelny**, které podporuje zdravou sociální interakci a zdravé stravování, tzn. místo, kam žáci chodí rádi, kde si jídlo mohou vychutnat a kde se cítí dobře a bezpečně.

Program neopomíná ani lidský faktor, tudíž jeho dalším cílem je **poskytnout zaměstnancům jídelen a pedagogům taková odborná školení**, aby mohli žákům

poskytovat zdravá, čerstvá a místní jídla a učit je o vztahu mezi jídlem, zdravím a životním prostředím (Václavík, 2019).

1. 5. 3 Fungování programu na školách „od zapojení po certifikát“

Školy, které se zapojí do programu Skutečně zdravá škola, do školní jídelny nakupují suroviny od místních farmářů, pekařů a řezníků, organizují výlety na místní farmy, integrují téma jídlo do vzdělávacího programu, pořádají na škole farmářské trhy a komunitní aktivity, nabízejí kurzy vaření pro žáky i rodiče, pěstují na školní zahradě vlastní ovoce a zeleninu a ve školní jídelně poskytují pokrmy připravené z čerstvých sezónních surovin, splňujících přísná kritéria Skutečně zdravé školy. V jídelně Skutečně zdravé školy je oběd radostnou společenskou událostí v příjemné a klidné atmosféře.

Podmínky pro udělení certifikátu Skutečně zdravá škola mají tři úrovně: **bronzovou, stříbrnou a zlatou**. Každá úroveň obsahuje specifický soubor kritérií, která musí škola naplnit, pokud se chce o certifikát ucházet. Kritéria jsou soustředěna okolo těchto čtyř pilířů či tematických okruhů:

- Angažovanost a kultura stravování
- Kvalita jídla a místo jeho původu
- Vzdělávání o jídle a stravování
- Místní společenství a spolupráce

1. 5. 4 Úspěchy programu

Program Skutečně zdravá škola získal první cenu v soutěži Ceny SDGs 2018, unikátní ocenění za naplňování Cílů udržitelného rozvoje OSN v Česku.

Program Skutečně zdravá škola naplňuje 15 ze 17 cílů udržitelného rozvoje, mj. „Zdraví a kvalita života“, „Kvalitní vzdělávání“, „Odpovědná výroba a spotřeba“ a „Klimatická opatření“.

Osobní záštitu programu Skutečně zdravá škola udělil ministr zemědělství ČR a ministr životního prostředí ČR. Program Skutečně zdravá škola doporučuje

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Národní síť zdravých měst České republiky jako „příklad dobré praxe“. Program podporuje několik senátorů, poslanců a řada krajských a městských zastupitelů.

Program Skutečně zdravá škola deklaruje, že komplexně rozvíjí kulturu stravování ve všech ekologických, ekonomických, sociálních a zdravotních souvislostech. Téma je natolik obsáhlé, že prostupuje prakticky všemi vzdělávacími oblastmi a jeho prostřednictvím lze naplnit velkou část očekávaných vzdělávacích výstupů od úrovně předškolního vzdělávání až po 2. stupeň základních škol. Jedná se o obor, který se týká celé populace v každodenním životě (Václavík, 2019).

1. 5. 5 Osvětové kampaně programu

Během roku 2019 zorganizovali lektoři programu Skutečně zdravá škola několik podpůrných akcí pro školy.

Týden s (pra)rodiči na školní zahradě nabídl, že v rámci týdne mohly školy pozvat na svou školní zahradu rodiče a prarodiče, aby pomohli připravit zahradu na setí a sázení. Díky tomu, že prarodiče přinášejí na zahradu nejen své zkušenosti a znalosti, ale také nadšení z toho, že mohou pomoci dobré věci, se jen pozitivně ovlivňuje příjemné školní klima. Do akce se zapojilo na dvacet škol.

Akce Na farmu! Spočívala především v poznání farmy, kde žáci viděli, jak farma funguje, odkud jídlo pochází a kolik práce je s jeho produkcí spojeno. Pro učitele připravili lektoři programu detailní návody a postupy, jak exkurzi na farmu připravit.

Pro pedagogy byl připraven také návod na **Školní farmářský trh**. Několik škol se do akce zapojilo a s úspěchem uspořádaly školní farmářské trhy.

Iniciativa ke snižování plýtvání potravinami se realizovala nejen ve školních jídelnách. Program Skutečně zdravá škola vyzval školy, aby se zapojily do akce **„Miluji jídlo, neplýtvám“** a zavázaly se snižovat množství odpadu ve školních jídelnách. Lektoři programu připravili pro pedagogy řadu návodů a vzdělávacích metodik, jak žáky vzdělávat o dopadech plýtvání potravinami o možnostech řešení. Do této výzvy se doposud zapojilo 26 škol. Při spouštění kampaně vydala Skutečně zdravá škola zásadní tiskovou zprávu, ve které byla uvedena alarmující čísla o

plýtvání potravinami ve školních jídelnách. Zpráva vyvolala velký rozruch mezi odbornou i laickou veřejností a ohlas v médiích (Václavík, 2019).

1. 5. 6 Realizované projekty

Díky grantům a finanční podpoře dárců a partnerů spolek v roce 2019 realizoval několik projektů. Kromě projektů, které posouvají dál rozvoj samotného programu („Rozvoj programu Skutečně zdravá škola“, „Skutečně zdravá škola – vzdělávání o ekologickém zemědělství“, „Skutečně zdravá škola – rozvoj programu 2019“), tak je spolek od roku 2017 zapojený jako partner do mezinárodního projektu s názvem **„Zdraví žáci a kvalifikovaní pedagogové prostřednictvím celostního systému školního stravování“** (*European healthy pupils and skilled educators via integrated school food systems – EPESS*). Projekt je financován z programu Erasmus+. Díky grantu se čeští učitelé podívali do několika škol v Dánsku a ve Velké Británii.

Dalším realizovaným projektem od srpna roku 2018 je projekt **„Klíčové kompetence a kulinární tradice“**. Projekt finančně podpořily Evropské strukturální a investiční fondy, OP Výzkum, vývoj a vzdělávání. Cílem tohoto projektu je rozvíjení klíčových kompetencí dětí a žáků prostřednictvím tématu jídlo, vaření, stolování a pěstování.

Dalším projektem, který je realizovaný od roku 2018, je **„Education from Field to School“**, který je také podpořen Erasmem+. Cíl projektu je vytyčen prostřednictvím souboru příkladů osvědčených postupů v oblasti výuky v terénu v různých zemích EU, přičemž je snahou projektu vytvořit vzdělávací nástroje pro pedagogy, které jim umožní zakomponovat zkušenosti z výuky v terénu do formálního i neformálního vzdělávání.

Od září 2018 se Skutečně zdravá škola, z.s. zapojila do mezinárodního projektu **„Waterschool“**, jehož cílem je posilování otevřeného digitálního vzdělávání o spotřebě kohoutkové vody ve školách prostřednictvím vytváření učebních nástrojů a inovačních postupů. Projekt také podpořil finančně Program Erasmus+.

V rámci vzdělávacích a lektorských služeb poskytuje program Skutečně zdravá škola, z. s., Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR akreditovaná

vzdělávací instituce, několik činností. Vzhledem k velkému zájmu o vzdělávání zaměstnanců školních jídelen, pedagogů a rodičů se do centra pozornosti dostává několik témat. Ústředními tématy vzdělávání jsou jídlo, zdraví, výživa, zdravý životní styl do výuky, tvorba metodických materiálů, správná výživa dítěte a zkvalitnění stravování a vzdělávání o jídle. Lektorská činnost je vykonávána vlastními lektory (Václavík, 2019).

2. Praktická část

2.1 Východiska

Neziskové organizace, jakožto subjekty založené na nekomerčním principu, například za účelem dosahování společného dobra, slouží veřejnému prospěchu či prospěchu určité skupiny (Hejduková, 2015), nabízejí **potenciálně** zajímavé a obohacující kampaně, které škola může zařadit a prostřednictvím programů taktéž naplňovat ŠVP. Představují pro školy příležitost realizovat část jejich vzdělávání jiným způsobem a za asistence externě působících pedagogů. Pro podporu rozhodování školy, nakolik a v čem může být konkrétní program přínosný, je však třeba analyzovat jeho potenciální a reálné efekty.

Cíl praktické části práce

Cílem praktické části této práce je analýza potenciálních přínosů programu Skutečně zdravá škola.

Metoda

V rámci analýzy bude zvolena jedna z kampaní programu a její realizace na konkrétní škole. Implementace a realizace kampaně na vybrané škole bude formou případové studie prezentována. Metodou sběru dat bude případová studie zpracovaná na základě rozhovoru se zapojenou učitelkou a s realizátorkou kampaně, dále na základě zúčastněného pozorování v průběhu realizace kampaně.

Metodou analýzy bude obsahová analýza, která využije prvky zakotvené teorie.

V rámci analýzy bude věnována pozornost těmto otázkám:

1. Nakolik realizovaná kampaň programu přispívá k naplňování ŠVP konkrétní školy?
2. Nakolik realizovaná kampaň programu přispívá k sociálnímu klimatu školy?
3. Které faktory na straně školy mají na efekty kampaně vliv?
4. Které faktory na straně neziskové organizace mají na efekty kampaně vliv?

2. 2 Předmět analýzy

Předmětem analýzy diplomové práce je organizace, realizace a evaluace dílčí osvětové kampaně programu Skutečně zdravá škola realizovaná na konkrétní škole Základní škola a Mateřská škola Rudník.

Hlavní aktéři kampaně

Nezisková organizace (Skutečně zdravá škola) byla podrobněji představena v teoretické části práce. Shrňme si její základní východiska a cíle, které se dají rozdělit do 4 oblastí:

- a) oblast **jídla a zdraví** – nabízet ve školní jídelně **výživná, atraktivní a rozmanitá jídla a poskytovat efektivní vzdělávání o výživě** tak, aby žáci mohli dosáhnout plného akademického potenciálu a aby se naučili jíst zdravě
- b) oblast **vzdělávání** - **prohloubit znalosti, dovednosti a postoje** ve vztahu k tématům původu i produkce potravin a také spojení mezi jídlem, zdravím a životním prostředím. Důraz je také kladen na nalezení způsobu, jak pro školní jídelnu zajistit zdravé, čerstvé, místní a udržitelně pěstované potraviny
- c) oblast **školní jídelny** - vytvářet **příjemné prostředí jídelny**, které podporuje zdravou sociální interakci a zdravé stravování, tzn. místo, kam žáci chodí rádi, kde si jídlo mohou vychutnat a kde se cítí dobře a bezpečně
- d) oblast **personální** - **poskytnout zaměstnancům jídelen a pedagogům taková odborná školení**, aby mohli žákům poskytovat zdravá, čerstvá a místní jídla a učit je o vztahu mezi jídlem, zdravím a životním prostředím

Spolupráce neziskové organizace se školou probíhá obvykle následovně:

1. Prvním zásadním krokem je **registrace** školy do programu NO. Po registraci získá škola přístup k návodům, metodikám a postupům ke splnění kritérií a zavedení programu ve škole.

2. Vhodné je, když se následně ve škole vytvoří tzv. **akční skupina** pro zdravé a udržitelné stravování (angažovanost vedení, pedagogů, zaměstnanců školní jídelny)

3. Vytvoření **plánu**, který obsahuje identifikaci problémů, návrhy a nápady ke zlepšení situace. Účelem plánu je motivace celé školy.

4. Zapojení **žáků a okolí** – diskuse, aktivity, zpětná vazba, pozvání hosta, beseda pro rodiče

5. Plnění **kritérií** dle NO, která nabízí mnoho metodických návodů a postupů. NO pošle na každou kampaň plánované aktivity (cca 4 a více). Aktivity se zaměřují na danou problematiku (př. plýtvání potravinami) a škola má na realizaci dílčích kampaní určitý čas (14 dní až měsíc). Metodické pokyny ke kampaním slouží učitelům jako stěžejní materiál, který si mohou lehce přetvářet (v závislosti na technických možnostech školy, času, ...) a nechybí ani další aktivity pro zvědavější žáky. Škola během kampaní dokumentuje průběh a evaluaci.

Škála aktivit je různorodá, nabízejí se aktivity vedoucí ke kritickému myšlení, získávání nových vědomostí, hodnot a postojů. Na druhé straně se kampaně věnují praktickému životu a stravování, takže žáci v rámci kampaní vaří, pečou, pěstují na školní zahradě zeleninu a ovoce, jsou také součástí pořádaných farmářských trhů. Na aktivity (např. pečení chleba) mohou být pozváni regionální farmáři. Záleží na schopnostech, možnostech a příležitostech školních zaměstnanců, na každé škole může kampaň do jisté míry vypadat odlišně.

6. Naplňování kritérií je podmínkou k získávání **certifikátů** (bronzový, stříbrný a zlatý). Dalším růstem je možnost stát se jedním z regionálních koordinátorů.

Popis konkrétní spolupráce s neziskovou organizací na vybrané škole

Základní škola a Mateřská škola Rudník byla oslovena ke spolupráci již na jaře roku 2017 a do programu se škola zapsala k 1. 9. 2017. Škola jednala s NO v osobě paní ředitelky školy a komunikace probíhala zejména přes jednu lektorku, která se v Podkrkonoší věnuje ještě dalším školám. Škola si zvolila akční skupinu, která sestávala ze dvou pedagogů a vedení školy. Prvně se tato skupina zabývala aktuálními problémy v ohledu školního stravování a osvětě zdravého životního stylu a poté se připojili do osvětě i další lidé, z řad zaměstnanců mateřské školy, personálu školní jídelny i někteří rodiče (ze školské rady), kterým nabídka školních jídel připadala strohá. Byla uspořádána beseda s lektorkou NO pro rodiče a okolí školy, ohledně zapojení školy do programu. Lidé byli seznámeni se zapojením školy do programu, cíli a zásadami programu a předběžnými plány.

Škola je za dobu zhruba 3 let na příčce **bronzového** certifikátu. Díky programu NO se upravila nabídka pokrmů ve školní jídelně, zvelebilo se její prostředí a změna by se neobešla bez interakce s personálem školní jídelny, za kterým lektorka NO jezdila a představovala škálu receptů, které v sobě nesou zásadu čerstvosti, sezónních potravin a nutriční vyváženosti, ale neztrácí na atraktivitě. V návaznosti na projekt se žáci a učitelé podílejí na pěstování zeleniny na školním pozemku jak venku na vyvýšených záhoncích, tak ve školním skleníku, který byl zrenovovaný. Součástí školních aktivit během roku je farmářský trh, kde se nabízí domácí zpracované potraviny od regionálních farmářů, projektové dny, kdy si žáci pekli vlastní chléb a míchali pomazánky apod.

Lektoři informují školu o nadcházející kampani vždy zhruba měsíc dopředu, materiály postupně posílají. Největší úskalí vidí vedení školy v relativně krátkém čase, který je na jednotlivé kampaně určen. Jedná se zpravidla o dva až tři týdny, během nichž musí být kampaň zrealizována a evaluována. Pokud se v kampani nachází aktivita, kterou už škola prováděla, opakovat ji nemusí a může se věnovat dodatečným aktivitám.

Podmínky na straně neziskové organizace

Ze školy je třeba lektorům neziskové organizace poslat do uvedeného data **soupis** o realizované kampani, sepsat, kterým aktivitám se věnovali a přiložit

fotodokumentaci. Pokud jsou další materiály, jako např. **dotazníky**, je to součástí příkládaných materiálů. Příkládají se i **videa**, pokud byla pořízena. Pokud škola tyto podmínky nesplní, je stále o krok dál certifikátu. Není časově omezen harmonogram získání certifikátů, záleží na tempu každé školy.

Kromě projektů realizovaných se žáky se NO zaměřuje z velké části na školní jídelnu, kdy je pro získání certifikátu třeba udělat v **jídelníčku** změny (např. nepoužívat polotovary, omezení cukru a soli a další). Je zapotřebí však stále dodržovat spotřební koš a někdy se mohou lehce křížit např. požadavky na cukr (i proto se zařazovaly slazené čaje).

Příprava a organizace konkrétní kampaně *Miluji vodu, kohoutkovou!*

Na ZŠ a MŠ Rudník to v případě této kampaně bylo tak, že se jí uchopily dvě pedagožky, které k osvětě tohoto tématu mají i ve svém osobním životě blízko a myšlenky vychází i z jejich vlastního přesvědčení. Tím pádem lze hovořit i o možnostech, schopnostech, přesvědčení a pracovním elánu pedagogů na školách. V ideálním případě spolu pedagogové kooperují, doplňují se napříč předměty a kampaň, popř. látka dává komplexnější přehled a ucelení. Pokud tomu však v pedagogickém sboru tak není, organizaci přebírá jen několik nebo jeden pedagog, je to i pro něho samotného obtížnější a náročnější v mnoha směrech. Taktéž považuji za neméně důležité zmíněné osobní přesvědčení pedagoga, jelikož se hůře předávají myšlenky, o kterých není člověk uvnitř přesvědčený. Navazuje na to jistým způsobem i vedení, vzdělávání a spolupráce s pedagogickým sborem ze strany vedení. Podobně smýšlející pedagogický sbor s vedením školy bude mít zřejmě lehčí cestu k jednotným řešením a organizací kampaní.

Kampaň byla na druhém stupni realizována v přírodopise a chemii, což učí stejná paní učitelka. Jednalo se tedy i o značné přizpůsobení látky podle kampaně a zároveň ale dodržení tematického plánu a učebních osnov. Vzhledem k těmto okolnostem musela vyučující pracovat i s daným rozvrhem. V tomto ohledu by se měla zohlednit možnost či v opačném případě nemožnost dvouhodinových bloků, které se vždy nemusí podařit zorganizovat. Opět to navazuje na vzájemnou kooperaci pedagogů navzájem i s vedením školy, tak i rozvrh hodin daného pedagoga. Pokud pedagog není ochoten proměňovat hodiny právě kvůli delším blokům, musí se kampaň

organizovat po 45 minutových vyučovacích jednotkách. Zmíněná paní učitelka ale byla ochotna a schopna zorganizovat bloky i tak, aby se s žáky mohla v rámci dvouhodinových bloků věnovat práci v expertních skupinách.

Realizace konkrétní kampaně *Miluji vodu, kohoutkovou!*

Kampaň *Miluji vodu, kohoutkovou!* byla realizována na ZŠ a MŠ Rudník v průběhu listopadu ve školním roce 2019/2020. Do kampaně se zapojili žáci prvního a druhého stupně základní školy, jednalo se o pátou až devátou třídu.

Dílní aktivity:

Níže uvedené aktivity byly hlavní částí kampaně *Miluji vodu, kohoutkovou!* Ze stran organizátorů kampaně bylo doporučeno aktivity provádět v uvedeném pořadí, ale ani paralelní účast na aktivitách s několika třídami by nebyl problém.

Bylo doporučeno, aby se učitelé vybraných předmětů mezi sebou domluvili a jisté aktivity realizovali ve vlastních hodinách. Práce s vybranými texty lze začlenit do hodin českého jazyka či výchovy k občanství v rámci rozvoje čtenářské gramotnosti nebo kritického myšlení, vyhodnocování spotřeby tekutin do matematiky či informatiky, seznamování školy s výsledky měření do výtvarné výchovy apod. Účinnou variantou je také realizace části aktivit v rámci velkého projektového dne. V pojetí celé kampaně se meze nekladou.

První aktivita auditu pitného režimu nesla název ***Moje spotřeba tekutin***. Všichni zapojení žáci školy obdrželi pracovní list s názvem *Moje spotřeba tekutin*, do něhož zaznamenávali po dobu dvou dnů požadované informace. Do první části pracovního listu zaznamenávali údaje týkající se doby ve škole, do druhé části zaznamenávali údaje týkající se času po odchodu ze školy až do konce dne. Po dvoudenním měření odevzdali vyplněné pracovní listy vyučujícímu. U této aktivity byla také možnost vybrání vzorku alespoň z poloviny tříd, pakliže by nebylo možné realizovat aktivitu ve všech třídách.

Vyhodnocení spotřeby tekutin byla aktivita **druhá**, kdy vybrané třídy zpracovaly výsledky dvoudenního auditu do podoby konkrétních čísel a následně vytvořily grafy v programu typu excel. Zjištěné údaje byly umístěny na nástěnku celého projektu.

Třetí aktivita se nazývala ***Voda balená VS Kohoutkovka aneb Co vlastně víme o vodě?*** Zde bylo s vybranými třídami zpracováno téma vody z různých úhlů pohledů. Ani zde nebyly nastaveny meze pedagogům, jelikož se jedná o problematiku obsáhlejšího rázu a dle uvážení každého pedagoga se mohli látce se žáky věnovat poněkud šířeji. Klíčové zjištěné informace se umístily na nástěnku celého projektu. V dokumentu *Voda balená VS Kohoutkovka aneb Co vlastně víme o vodě?* bylo žádoucí využít alespoň 3 témata + články Balená voda a Není balená voda jako balená voda, které byly povinné, protože sloužily také k aktivitě Reklama na Kohoutkovku.

Organizátoři kampaně doporučili v rámci třídy pracovat metodou expertních skupin. Při této metodě každá skupina nebo každé dvě skupiny nezávisle na sobě, zpracovávají jiné téma. Následně představí expertní skupiny ostatním skupinám výsledky své práce. Při metodě je dobré použít pracovní listy jako průvodce pro práci s textem.

Čtvrtá aktivita nesla označení ***U nás ve škole vodou neplýtváme***. Její podstatou bylo, že se vybrané třídy, případně všechny třídy, seznámily s výsledky dvoudenního auditu a navrhly konkrétní řešení, jak by se dalo snížit plýtvání pitnou vodou po dobu pobytu ve škole. Všechny návrhy byly umístěny na nástěnku celého projektu. Je dobré vést žáky k tomu, aby vymysleli co největší škálu řešení. Nabízelo se mimo jiné nechat žáky zapsat i taková řešení, která se zdají nereálná. Je možné, že pro školu nereálná jsou, ale je možné, že daná řešení žáci realizují doma. Taktéž by se měla dát celému tématu vážnost. Dalším postupem bylo ze strany pedagoga vybrat se žáky několik řešení, které se předložily vedení školy a společně se mohli na jednom domluvit. Opět je zde návaznost na podněcování kritického myšlení u žáků, schopnost argumentovat své názory a dovednost zapojení se do debaty, kde dokáže respektovat i jiné názory.

Pátá aktivita byla **Reklama na Kohoutkovku**, kdy se žákům pustilo motivační video (<https://www.mall.tv/rozum-v-troube/royal-water-jak-udelat-z-obycejne-vody-luxusni-zbozi>). Úkolem pedagoga bylo smysluplně a racionálně rozebrat video s žáky, klást si otázky typu: na co video upozorňuje, debatovat a operativně interagovat s žáky dle dalších návazností. Dále bylo možné žáky vyzvat, aby doma nebo v hodině IT (po domluvě s vyučujícím), vyhledali co nejvíc reklam na balenou pitnou vodu a zapsali si, čím reklama poutá pozornost, jaké informace o vlivu na naše zdraví se o vodě dozvídáme. V další hodině, v hodině VV nebo v domácí přípravě bylo možné nechat jednotlivé žáky či pracovní skupiny vytvořit plakáty nebo videa, v nichž budou dělat reklamu běžné vodě z kohoutku. Doplňujícím prvkem by se mohlo s žáky udělat hlasování o nejlepší reklamu.

Organizátoři kampaně v přípravné fázi kampaně neopomenuli ani **dobrovolné** aktivity a náměty, kterými byly aktivity pro kreativce a aktivity pro badatele. V případě aktivit pro kreativce bylo možné vyzvat žáky, aby po dobu auditu donesli do školy etikety od těch nápojů, které pili a mají etiketu. Následně z etiket udělat koláž. Sečíst s žáky, kolik druhů nápojů se ve škole v době měření sešlo a kolik výrobců nápojů se taktéž objevilo. Dalším námětem bylo nechat žáky zmrazit různé nápoje – od kohoutkové vody po nejrůznější slazené vody – v kostky ledu a následně je zkoumat pod mikroskopem. V hodině VV mohli žáci různými technikami ztvárnit, co pod mikroskopem viděli. Výsledné obrázky mohly zdobit školní nástěnky. Aktivita pro badatele spočívala v analýze reklam, jakožto v dnešní době aktuální tematika. Na plakátovou reklamu se vzhledem k její do jisté míry ztížené dostupnosti nemusel klást příliš důraz. Místo toho mohli žáci hledat reklamu na webu, co se jim zobrazuje ve vedlejších oknech během používání počítače. Nabízí se téma rozšířit o informaci, kdo na reklamě vydělává, kdo ji platí a že jde primárně o zisk (nezávisle na informacích, které se prezentují).

Realizace úzce navazuje na předchozí bod, kterým byla organizace, a to v mnoha ohledech. Jelikož záleží i na organizačních schopnostech pedagogů, může se v každé instituci odvíjet realizace poněkud jiným směrem. Samozřejmostí je dané stěžejní téma, tedy *voda*. Opět je na místě zmínit zaměření, zkušenosti, schopnosti, dovednosti, hodnoty a postoje pedagoga, který s žáky v kampani pracuje. Záleží i na jeho aprobaci, jakým stylem předměty propojí či nepropojí. Jedná se o zcela

individuální záležitosti každého jedince, které nelze jednoznačně specifikovat. I způsob, jakým mohou pedagogové spolupracovat, se může lišit v různých školách. Nabízí se nám tedy pozoruhodná škála organizačních a realizačních možností, záleží na každé škole. Pochopitelně se školy drží jistého návrhu, ale lektoři kampaně nabízí i další doplňující úkoly, které nabídku vědění taktéž rozrůžňují.

Zmíněná paní učitelka upřednostňuje zejména práci ve skupinách a diskuzi, tudíž se realizace kampaně ubírala spíše tímto směrem. Vědomosti o vodě tedy nasbírali žáci jak individuálně, tak prací v expertních skupinách. Vyučující pracovala s žáky velice komplexně, jelikož se zaměřovala mimo vědomostí i na vyjadřovací schopnosti žáků a jejich postoje k tématu. V rámci kampaně pouštěla žákům i videa, s nimiž poté pracovali jak individuálně, tak prostřednictvím debatního kroužku typu brainstormingu. Záměrem paní učitelky bylo získat od žáků argumenty zastávající jejich názory a postoje. Diskuse a schopnost vlastní argumentace se realizuje i v českém jazyce či dějepisu, avšak tyto předměty nebyly v důsledku nespolupracující kolegyně do kampaně zařazeny. Vyučující přírodopisu a chemie se s žáky věnovala i části více umělecké, což byla činnost s nástěnkami, jejich popisování a výtvarné doplnění. Neopomenula se ani diskuse se žáky spojená s videem o reklamě, důraz se kladl především na kritické myšlení ze strany žáků a uvědomění si možných nepravd souvisejících právě s marketingem a médií.

Vyučující z prvního stupně (pátá třída) se kampani věnovala taktéž komplexně, dala si záležet na předávání informací a na schopnosti spolupráce žáků. Pracovala jak s audio technologií, tak ponechala žákům prostor a čas na výtvarné ztvárnění přijatých informací. Zajímala se o to, zda každý z žáků pochopil zadání úkolu. Aspekty kampaně respektovala a realizovala kampaň s ohledem k věku žáků velice podobně jako výše zmíněná druhá paní učitelka. Společně intenzivně kooperovaly a vyměňovaly si po celou dobu průběhu kampaně poznatky a vědomosti.

V rámci realizace celé kampaně se škola zapojila i do lektorkou doporučené aktivity. Podstatou této aktivity bylo dotazníkové šetření pitného režimu žáků. Jednalo se tedy o zjištění jednotlivců. Této aktivity se zúčastnili žáci 5. – 9. ročníku. Dotazníkům se více věnuje následující kapitola.

Dotazníky

Dotazníky byly předloženy k vyplnění žákům vícekrát, přesněji opakovaně. Nejprve před samotnou realizací kampaně *Miluji vodu, kohoutkovou!*, poté bezprostředně po kampani a třetí šetření se uskutečnilo s odstupem třech měsíců. Poslední šetření zjišťovalo dopad kampaně s časovým odstupem.

Dotazník vypadal následovně:

Moje spotřeba tekutin

1. den

Během dnešního dne ve škole jsem vypil/a:

- Čisté vody z kohoutku _____ součet _____
- Čisté vody balené _____ součet _____
- Šťáva + voda z kohoutku/čaj _____ součet _____
- Ochucené vody balené _____ součet _____
- Mléčné nápoje _____ součet _____
- Energetických a jiných nápojů _____ součet _____

Zaškrtněte jednu možnost – K pití používám převážně:

- Plastovou láhev na jedno použití
- Plastovou nádobu na více použití
- Jinou nádobu na více použití – jakou? _____

Během dnešního dne mimo školu jsem vypil/a:

- Čisté vody z kohoutku _____ součet _____
- Čisté vody balené _____ součet _____
- Šťáva + voda z kohoutku/čaj _____ součet _____
- Ochucené vody balené _____ součet _____
- Mléčné nápoje _____ součet _____
- Energetických a jiných nápojů _____ součet _____

Poznámka – za každý vypitý hrneček – 250 ml, udělejte k příslušnému nápoji čárku. Pokud pijete z láhve, přepočítejte ji na hrnečky – např. lahev 750 ml = 3 hrnečky apod.

Moje spotřeba tekutin

2. den

Během dnešního dne ve škole jsem vypil/a:

- Čisté vody z kohoutku _____ součet _____
- Čisté vody balené _____ součet _____
- Šťáva + voda z kohoutku/čaj _____ součet _____
- Ochucené vody balené _____ součet _____
- Mléčné nápoje _____ součet _____
- Energetických a jiných nápojů _____ součet _____

Zaškrtněte jednu možnost – K pití používám převážně:

- Plastovou láhev na jedno použití
- Plastovou nádobu na více použití
- Jinou nádobu na více použití – jakou? _____

Během dnešního dne mimo školu jsem vypil/a:

- Čisté vody z kohoutku _____ součet _____
- Čisté vody balené _____ součet _____
- Šťáva + voda z kohoutku/čaj _____ součet _____
- Ochucené vody balené _____ součet _____
- Mléčné nápoje _____ součet _____
- Energetických a jiných nápojů _____ součet _____

Poznámka – za každý vypitý hrneček – 250 ml, udělejte k příslušnému nápoji čárku. Pokud pijete z láhve, přepočítejte ji na hrnečky – např. lahev 750 ml = 3 hrnečky apod.

Sama jsem se taktéž podílela na rozdávání dotazníků, kooperaci se žáky, ale především jsem dotazníková šetření zpracovávala, vyhodnocovala, analyzovala a interpretovala výsledná data.

První dotazníkové šetření

V prvním dotazníkovém šetření bylo rozdáno 110 dotazníků, přičemž platných pro výzkum bylo nakonec 96 (zahrnuto nevrácení, absence, špatné vyplnění).

V první řadě bylo nutností nejprve vysvětlit žákům (na dotazy) způsob vyplňování předložených dotazníků. Týkalo se to zejména objasnění objemových hodnot daných nápojů a bylo zapotřebí vysvětlení na příkladech (zejména u mladších žáků).

Je také žádoucí zmínit pohled šetření, a to na problematiku pitného režimu žáků. Celé šetření se úzce prolíná s kampaní *Miluji vodu, kohoutkovou!* a doplňuje ji o subjektivní vyjádření. Toto prvotní šetření bylo předloženo před začátkem realizace zmíněné kampaně na dané škole.

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda žáci pijí kohoutkovou vodu, potažmo které další typy tekutin/nápojů a v jakém množství. V dotazníku měli již žáci na výběr z několika možností, a to položky: čistá voda z kohoutku, čistá voda balená, šťáva + voda z kohoutku/ čaj, ochucená voda balená, mléčné nápoje, energetické a jiné nápoje. Žáci byli požádáni o vyplnění k danému typu či typům nápojů příslušného množství. Pro znázornění množství (př. 250 ml) byla zvolena jednotná grafická značka (/). Podle počtu čárek u daného typu nápoje či tekutiny se poté posuzovalo množství vypité za den a nadále se provádělo sčítání. Jelikož byl dotazník zaměřený na výzkum dvou dnů, během kterých si žáci zaznamenávali množství vypitých tekutin, bylo šetření více komplexní. S tím souvisí i další bod dotazníku, který se věnuje jejich času strávenému ve škole i mimo školu. Dalším subtématem dotazníku je i problematika globálního charakteru, týkající se plastových obalů a nově přicházejícího trendu vlastních nádob na tekutiny, které jsou vhodné k dlouhodobějšímu užívání. Týká se dotazu, v čem žáci do školy nosí pití. Tato výzkumná část se dotýká kvalitativního typu výzkumu, a to díky její obšírnosti, aktuálnosti, subjektivnosti a neměl by být opomenut ani sociální aspekt rodiny.

Druhé dotazíkové šetření

Ve druhém dotazíkovém šetření bylo rozdáno 110 dotazníků, přičemž platných pro výzkum bylo nakonec 99 (zahrnuto nevrácení, absence, špatné vyplnění).

Toto následné dotazíkové šetření proběhlo bezprostředně po realizaci a evaluaci kampani (zhruba do týdne bylo daným třídám předloženo toto opětové zjišťování objemu a druhu vypitých tekutin).

Předkládání dotazníků už neznamenal pro žáky neznámou věc, tudíž dotazy k vyplňování padly jen ojediněle.

Třetí dotazníkové šetření

Přibližně v polovině února jsem rozdávala třetí dotazníkové šetření, které odpovídalo odmlce tří měsíců od realizace kampaně *Miluji vodu, kohoutkovou!*.

V tomto šetření bylo opět rozdáno 110 dotazníků, přičemž platných pro výzkum bylo nakonec jen pouhých 79 (zahrnuto nevrácení, absence, špatné vyplnění).

Žáci už nebyli tak aktivní jako před a po realizaci kampaně. Opět se jednalo o ten stejný dotazník, který je, jak bylo zmíněno, dvoudenní a žáci tedy měli absolvovat tento proces zkoumání již po třetí, tím pádem se to týkalo již šesti dnů zkoumání v horizontu tří měsíců.

Cílem tohoto posledního šetření byl zejména dopad kampaně a popřípadě změna životního stylu, která se může a nemusí projevit po týdnu (viz druhé šetření).

Evaluace

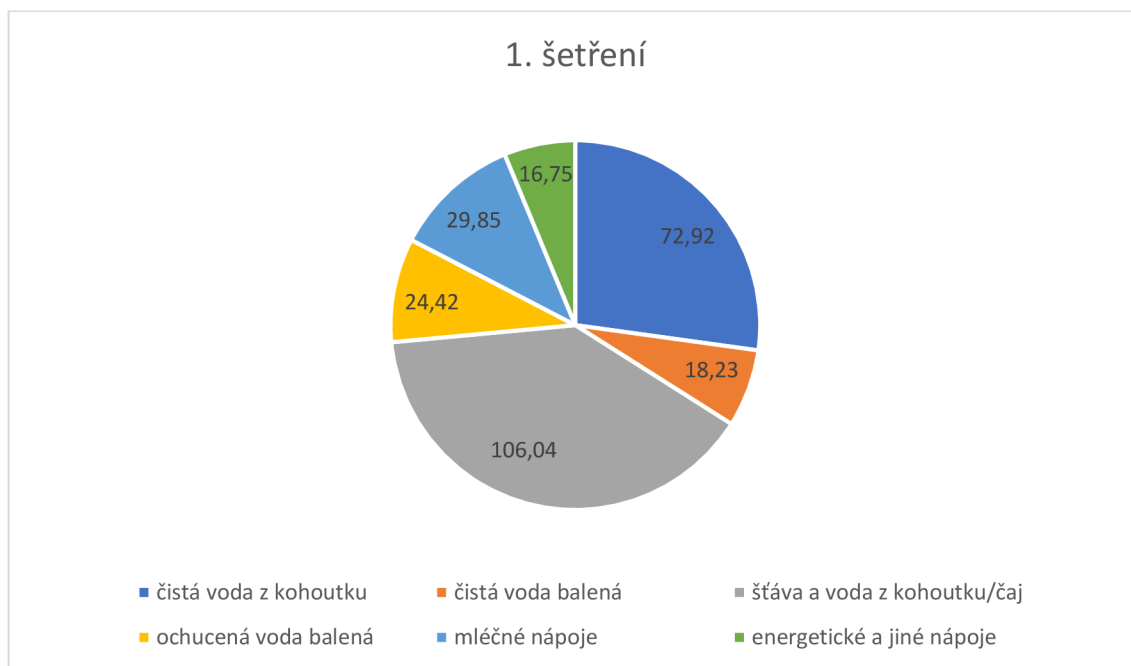
Evaluace dotazníkového šetření

První šetření bylo prováděno před samotnou realizací kampaně na ZŠ a MŠ Rudník, jak je již zmíněno v předchozí kapitole. V zájmu pozornosti bylo množství a typ vypitých tekutin. Tím pádem se výzkum zaměřuje spíše kvantitativně právě na množství tekutin (udávaný v litrech) a typ nápojů. Nejvíce se výzkum zaměřuje na pití čisté vody z kohoutku, na což je zaměřena i zmíněná kampaň. Bylo zjištěno následující:

Šťáva a voda z kohoutku či čaj (v jedné položce) byla zastoupena nejvíce, a to v množství 106, 04 l. S odstupem následovala čistá voda z kohoutku s množstvím 72, 92 l. Dále dotazovaní žáci pijí mléčné nápoje, za což odpovídá množství 29, 85 l. Dále zastoupenou položkou je ochucená voda balená v množství 24, 42 l. Čistá voda balená je v množství 18, 23 l a na posledním místě v dotazníku se umístily energetické a jiné nápoje v množství 16, 75 l.

Již toto první zkoumání přineslo poměrně uspokojivé výsledky, co se týče obsazení čisté vody z kohoutku. Lze sledovat, že žáci dané základní školy mají již určitý pohled a přístup na pití čisté vody. Největší zastoupenou položkou je šťáva a voda z kohoutku či čaj, což můžeme shledávat jako poměrně běžné nápoje. Viz graf níže.

Je také nutno podotknout, že údaje, které udávali žáci v dotaznících, závisí na mnoha osobních faktorech a nelze určovat relativnější výsledky (např. množství tekutin). Pracuje se tedy s danými údaji, které si žáci zaznamenávali po dobu dvou dnů a v tomto ohledu je dotazník také lehce odlišný od těch, které se vybírají bezprostředně po jejich vyplnění. I z tohoto důvodu se stalo, že návratnost dotazníků nebyla stoprocentní a je nutné s aspekty absencí, nevrácení či špatného vyplnění počítat.

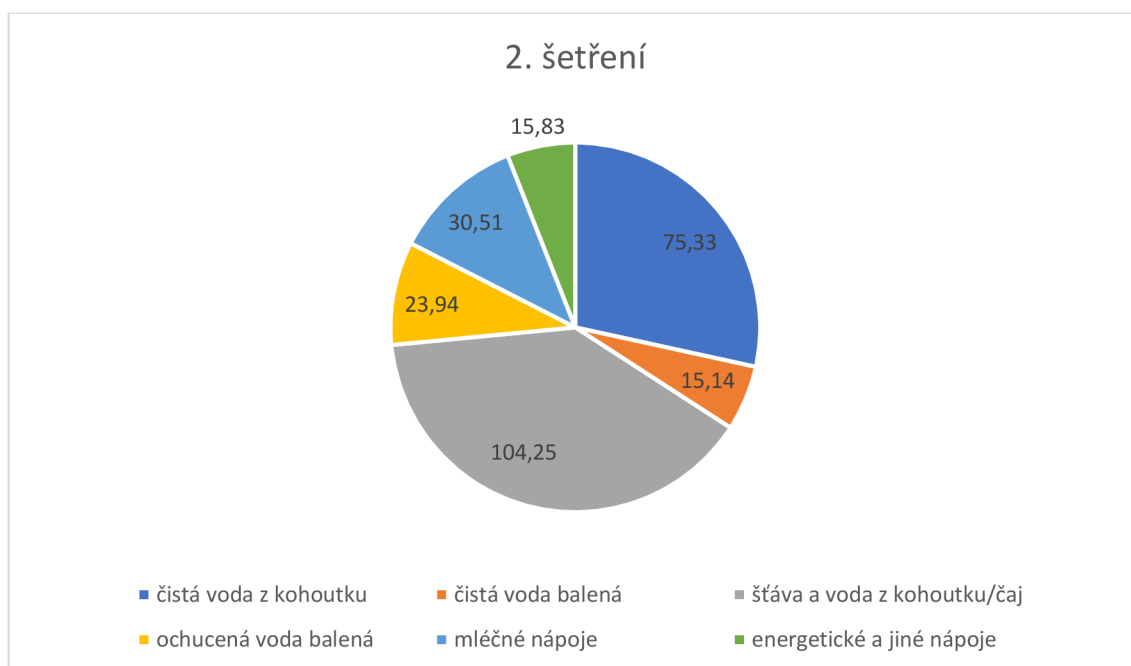

Tabulka č. 1: Výsledky 1. dotazníkového šetření

Druhé šetření bylo prováděno bezprostředně v následujících dnech po realizaci kampaně *Miluji vodu, kohoutkovou!* Sledovalo se zejména zastoupení, či případná změna v zastoupení množství čisté kohoutkové vody v pitném režimu žáků. Z grafu č. 2 lze vidět, že došlo k navýšení množství čisté kohoutkové vody.

Při sestupném seřazení lze sledovat stále ale nejvyšší zastoupení šťávy a vody z kohoutku či čaje s množstvím 104, 25 l, což je ale o 1, 79 l méně než v prvním šetření. Následuje čistá voda z kohoutku, u které je vidět navýšení o 2, 41 l s množstvím 75, 33 l. S množstvím 30, 51 l následují mléčné nápoje, které navýšily o 0, 66 l. Ochucená voda balená je s množstvím 23, 94 l zastoupena jako další a rozdíl činí oproti prvnímu šetření snížení množství o 0, 48 l. Množstevní rozdíl nastal ve dvou posledních položkách. Energetické a jiné nápoje se ve druhém šetření vyskytují

s množstvím 15,83 l, což činí méně než v předešlém šetření, a to o 0,92 l. Poslední položkou je čistá voda balená s množstvím 15,14 l. Zde je vidět zajímavý výsledek, protože tato položka ponížila oproti minulému šetření o 3,09 l. Tento výsledek sice nepřímě, ale úzce koresponduje s cílem kampaně, kterým bylo kladení důrazu na kohoutkovou vodu, ale taktěž se kampaň věnovala množství plastových odpadů a celkovému zpracovávání vody. Lze vidět, že se vliv kampaně neodráží tolik (co se týče množství vypitých tekutin) na položce kohoutkové vody, ale odráží se právě zde, na snížení příjmu čisté vody balené. Viz graf č. 2.

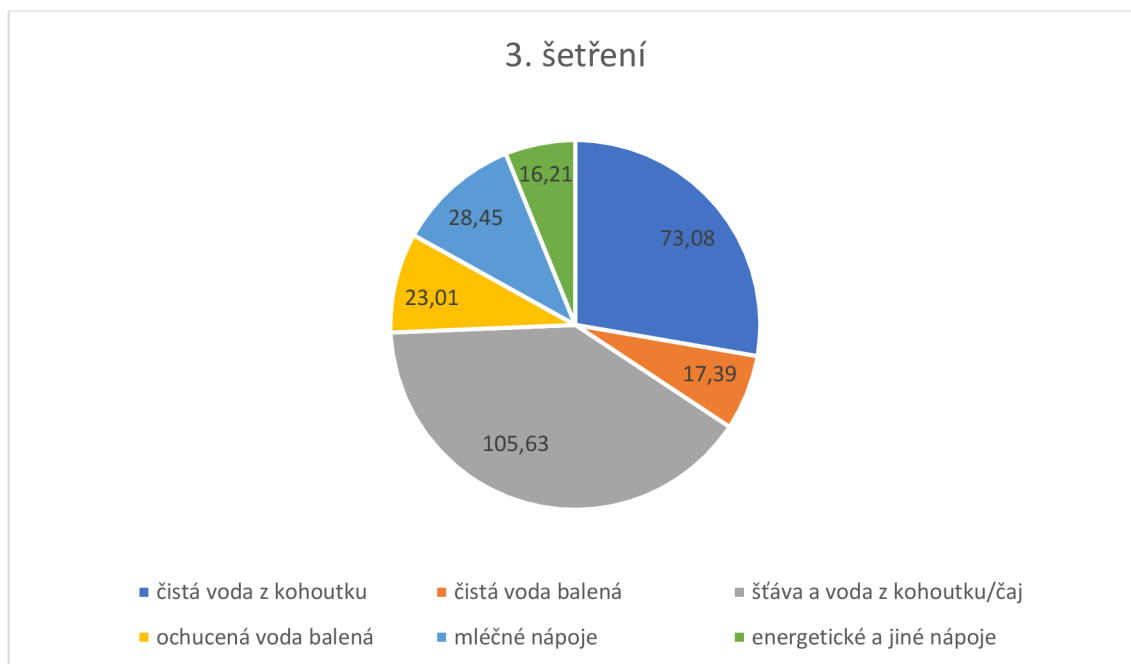

Tabulka č. 2: Výsledky 2. dotazníkového šetření

Třetí (poslední) šetření bylo prováděno po odmlce tří měsíců. Výsledek tohoto šetření byl následující:

nejvíce zastoupenou položkou zůstala šťáva a voda z kohoutku či čaj s množstvím 105,63 l. Následuje čistá voda z kohoutku s množstvím 73,08 l. Třetí položkou jsou mléčné nápoje s množstvím 28,45 l. S množstvím 23,01 l je dále ochucená voda balená. Navazuje čistá voda balená s 17,39 l. Poslední položkou jsou energetické a jiné nápoje s množstvím 16,21 l. Viz graf č. 3.

Při tomto šetření je vhodné zahrnout i nežádoucí faktory, jako byla nižší návratnost dotazníků než u předešlých. Dotazníků, které mohly být pro výzkum použity bylo nakonec jen 79. Nadšení a aktivita žáků už byla podstatně nižší.

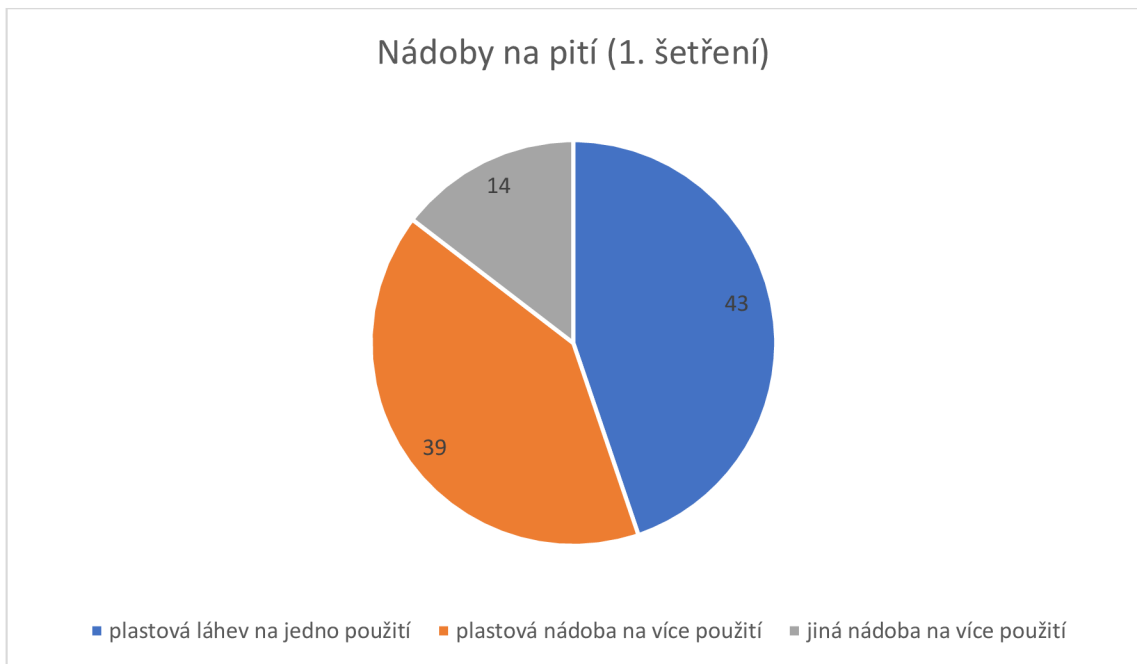
Tabulka č. 3: Výsledky 3. dotazníkového šetření

Používání rozličných nádob na pití

Otázky zaměřené na používání plastových či jiných nádob na pití byly do dotazníků také zahrnuty. Při evaluaci těchto dat se zjistilo, že kampaň měla v tomto ohledu pozitivní vliv, jelikož přes drobné kolísání můžeme vidět relativně kladný výsledek.

Otázka zněla: „K pití používám převážně?“ a na výběr měli žáci tři možnosti, přičemž první z nich byla, že používají plastovou láhev na jedno použití, druhá pojednávala o používání plastové nádoby na více použití a ve třetí možnosti, která se týkala jiné nádoby na více použití, mohli žáci také doplnit, o jakou nádobu se jedná. Tento údaj nevyplnili vždy všichni žáci, kteří zvolili tento typ odpovědi.

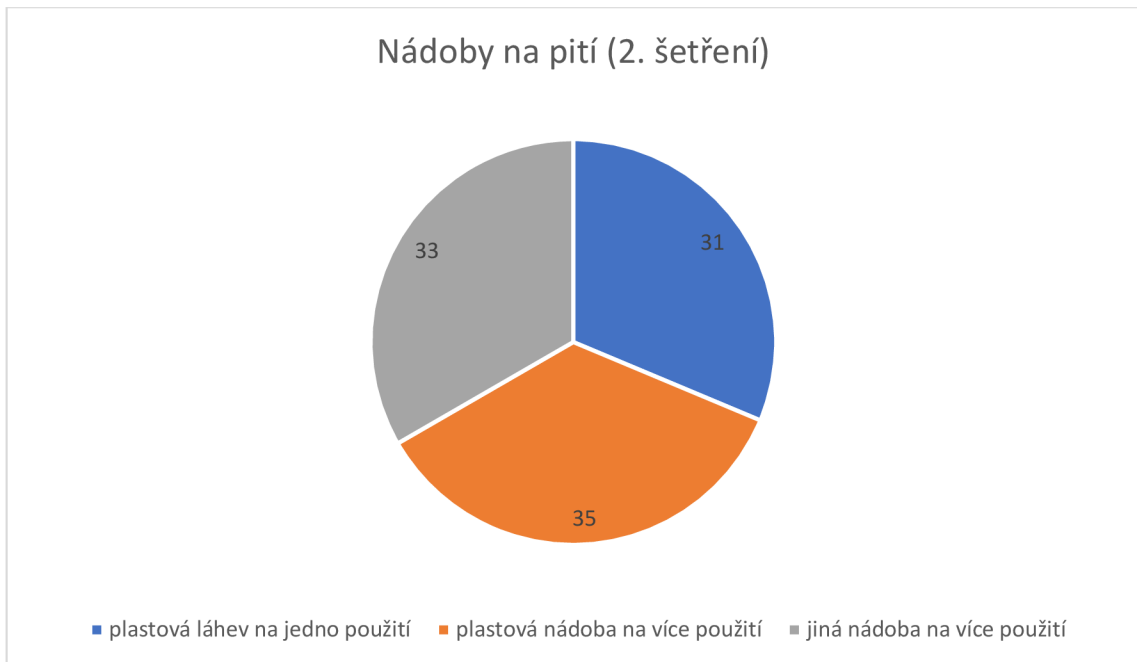
Výsledky prvního šetření

Tabulka č. 4: Výsledky 1. šetření - nádoby na pití

Dle grafického vyjádření můžeme sledovat prvotní analýzu dat, z čehož lze usuzovat, že nejpoužívanější byly plastové láhve na jedno použití, dále plastové nádoby na více použití a nejméně zastoupené byly jiné nádoby na více použití. U těchto nádob byla zmíněná 5x skleněná a 4x hliníková nádoba. U ostatních nebylo vyplněno.

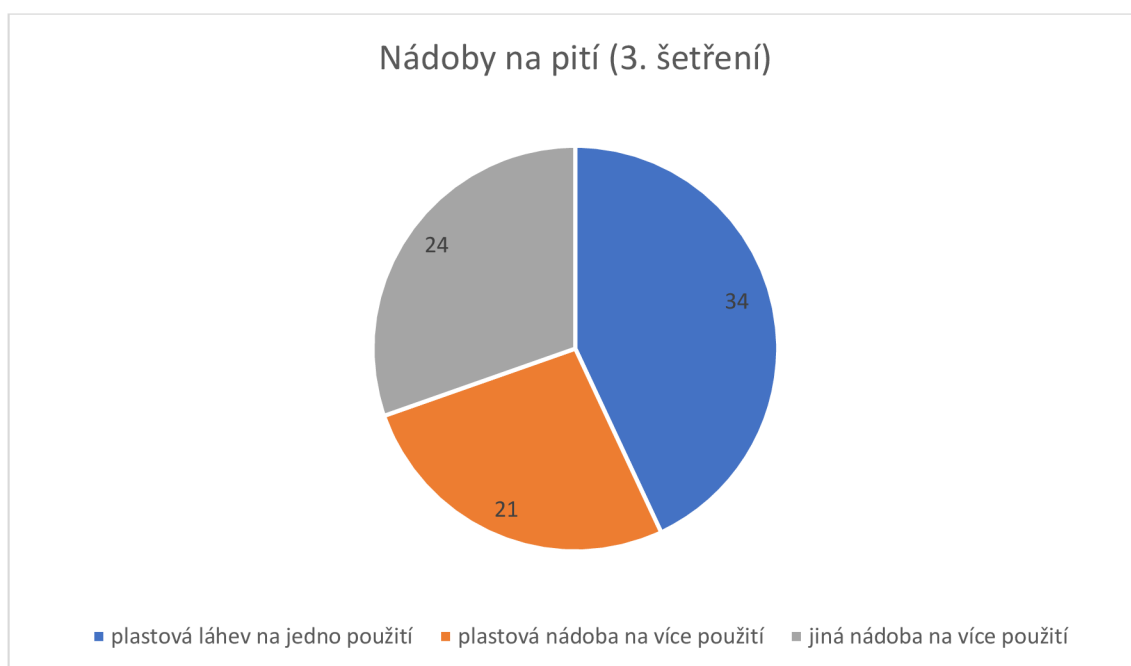
Výsledky druhého šetření

Tabulka č. 5: Výsledky 2. šetření - nádoby na pití

Dle druhého šetření lze vyvodit poměrně markantní rozdíl v používání nádob na pití. Můžeme tedy usuzovat, že tento jev zobrazuje přímý dopad kampaně a její ovlivnění žáků. Z analýzy výsledků vyplývá, že počet respondentů, zaškrávající první možnost, se snížil o 12 respondentů a u druhé možnosti se číslo množství respondentů snížilo o 4. Za efekt kampaně lze hodnotit právě třetí možnost, kterou zvolilo o 19 žáků více. Z toho 13 žáků zmínilo skleněnou nádobu a 9 žáků zmínilo hliníkovou nádobu, kterou používají na pití.

Výsledky třetího šetření

Tabulka č. 6: Výsledky 3. šetření - nádoby na pití

Z třetího dotazníkového šetření, které se týkalo volby nádoby na pití můžeme sledovat opět jisté změny od druhého šetření, ale v návaznosti na situaci před kampaní lze konstatovat mírné zlepšení. Tím pádem lze v tomto směru kampaň hodnotit kladně. Ze 79 respondentů zvolilo 34 možnost plastové láhve na jedno použití a 21 plastové nádoby na více použití. Jinou nádobu na více použití používá 24 žáků, z čehož zmínilo 13 žáků nádobu skleněnou a 9 žáků nádobu hliníkovou.

Podmínky na straně školy

Hlavní podmínkou školy je **soulad s ŠVP** v daném ročníku či předmětu a dodržování počtu hodin. Jelikož je na každou kampaň omezený čas, možným důvodem nezapojení všech pedagogů je právě nutnost dodržení tematického plánu a probírané látky v daném období.

Na realizaci kampaní se jevily jako nejvhodnější **projektové dny** v ŠVP, př. konání farmářských trhů, v nichž se realizovali žáci a do přípravy se zapojili i rodiče a další členové rodin (žáci střídali regionální recepty, a z donesených surovin poté zhotovovali pokrmy – domácí chléb, pomazánky).

Popis školy

Základní škola a Mateřská škola Rudník je vesnická základní škola v Podkrkonoší, s počtem 195 žáků a 36 zaměstnanců. Ve škole je 9 tříd vždy po jednom ročníku. Jedná se o plnohodnotnou základní školu se školní družinou a školním klubem, při škole je také školní jídelna.

Školní jídelna související s areálem školy je pro realizaci kampaní výhodou, žáci prováděli některé z aktivit kampaní právě v jídelně.

Součástí komplexu školy je velká udržovaná **školní zahrada, skleník, kompost, vermikomposter** (získán také síky programu NO), **vyvýšené záhony** (zde se pěstují melouny, kapusty, čínské zelí, ředkvičky, petržel – dodávané do školní jídelny) a **venkovní učebna**, ve které se pořádaly žákovské farmářské trhy (žáci simulovali skutečné trhy, přinesli si vypěstované plodiny ze svých zahrádek, dali jim cenu a navzájem prodávali). Školní zahrada bude v blízké době obohacena i ovocnými sromy.

2. 3 Výsledky analýzy

2. 3. 1 Přínosnost z hlediska naplňování ŠVP

Program Skutečně zdravá škola na vybrané škole a jeho návaznost na ŠVP – klíčové kompetence, interdisciplinarita, průřezová témata

V rámci Školního vzdělávacího programu Základní školy a Mateřské školy Rudník se program Skutečně zdravá škola prolíná s ŠVP v mnoha oblastech. Již v návaznosti na výchovně vzdělávací strategie pedagogů k utváření **klíčových kompetencí**. V první řadě se jedná se o kompetenci k učení, kompetenci k řešení problémů, kompetenci komunikativní, kompetenci sociální a personální, kompetenci občanskou, kompetenci pracovní a kompetenci digitální.

Kompetence k učení spočívá v tom, že učitel (respektive program Skutečně zdravá škola) zařazuje metody, při kterých žáci přicházejí k objevům, řešením a závěrům sami, učitel se snaží také pracovat s chybou žáka.

U kompetence k řešení problémů lze sledovat, že učitel klade otevřené otázky, zadává problémové úlohy, či úlohy rozvíjející tvořivost. Vede žáky k plánování úkolů a postupů, přičemž prvky problémové výuky zahrnuje i program Skutečně zdravá škola.

V souvislosti s **kompetencí komunikativní** se žáci v rámci programu učí kombinovat informace z různých zdrojů a učitel je zde opět v roli komunikačního partnera a facilitátora, který vytváří příležitosti pro vzájemnou komunikaci k danému úkolu.

Neméně důležitou je kompetence **sociální a personální**, která se v rámci programu taktéž naplňuje, a to především tím, že se žáci seznamují s názory a pohledy, které se liší od jejich vlastních. Mají příležitosti tyto odlišné hodnoty, názory a postoje prozkoumávat, učitel opět zadává úkoly, při kterých žáci spolupracují, učitel také umožňuje reflektovat úspěšnost dosažení cíle. Je dobré připomenout, že učitel prezentuje návrhy a úkoly programu Skutečně zdravá škola. Při realizaci však musí postupovat operativně dle situace, nápadů a možností žáků.

Související je ovšem i **kompetence občanská**, kterou program také neopomíjí. Jedná se o to, že se učitel v rámci daného projektu/problematiky zajímá o názory,

náměty a zkušenosti žáků a umožňuje žákům spoluvytvářet kritéria hodnocení. Učitel také v projektu reflektuje společenské dění, pokud si to okolnosti vyžádají.

Předposlední, avšak také důležitou, je **kompetence pracovní**, na kterou se v programu Skutečně zdravá škola nezapomíná. Během projektu učitel vyžaduje samotnou činnost a dokončování práce v dohodnuté kvalitě a termínech, žáci naopak vidí výsledek svého snažení, nedílnou součástí je evaluace pracovních výsledků.

V **kompetenci digitální** vidíme prohlubování znalostí v souvislosti s moderními technologiemi, percepcí vjemů z audiovizuálního materiálu a kritické hodnocení relevantnosti zdrojů a pramenů. Myslíme také na velice důležitou práci s informacemi, jejich ověřování a interpretaci.

Co se týče prolínání programu Skutečně zdravá škola s vyučovacími předměty, lze hovořit o **interdisciplinární záležitosti**.

Z **českého jazyka a literatury** můžeme sledovat především komunikační dovednost žáka, ale i interpretaci přečteného textu, jelikož se v kampaních programu pracuje i s pracovními listy, či texty. S interpretací souvisí i samotná orientace v textu a schopnost znalosti použít.

V návaznosti na jazyk lze v projektech skloubit i **jazyk cizí**, pochopitelně do jisté míry a dle znalostí žáků. Pedagog se u jazykově zdatnější skupiny žáků nemusí stranit využití cizího jazyka, a to např. v rámci vědeckých článků, které objasňují, či přibližují probírané téma. Tento prvek lze zařadit sekundárně, a to ve smyslu takovém, že by celá skupina žáků měla tematice porozumět nejprve česky. Mimo grafické pomůcky (např. pracovní listy), lze pracovat i s audiovizuálními vjemy (např. videem). Lze skloubit i oba jazyky, například anglické video s českými titulky. Tím eliminujeme neporozumění některých žáků a zároveň podporujeme nadané.

Matematiku žáci využijí jak v realizaci projektu, tak v jeho evaluaci. Ať už zařadíme průběžné výpočty, tak se dá poté pracovat s grafy a dalším grafickým znázorněním. Důraz je kladen na prohlubování dovedností a vědomostí, které se prolínají do praktického života, jelikož projekty programu Skutečně zdravá škola jsou tímto směrem zaměřeny. Také se ale dostává do centra pozornosti porozumění základním myšlenkovým postupům. Žáci mají možnost pomocí projektů reálně řešit

problémové úlohy z běžného života, spolupracovat při jejich řešení, vyslovovat hypotézy na základě zkušenosti, nebo pokusu. Je také prohlubována schopnost provést rozbor problému, plán jeho řešení, zvolit postup k vyřešení a výsledky vyhodnotit. Naplňují se i dovednosti z oblasti finanční gramotnosti.

Z **informatiky** žáci v projektech využívají především svou vlastní tvořivost, schopnost propojovat a efektivně využívat programy (např. při výsledném grafickém ztvárnění projektů). Během realizace projektu se žáci věnují i dovednostem, které se týkají vyhledávání a třídění zdrojů, operují s různými systémy a počítačovými programy, zdokonalují se v celkové práci s informacemi, což je v dnešní době aktuální téma. Dokáží zhodnotit vědecké články od populistických, a především jejich zdroje. Učí se také jakési zjednodušené citační normě, ve smyslu pochopení autorských práv na články a zjištěné údaje.

Předmětu, kterého se taktéž zčásti projekty dotýkají, je **dějepis**. Samozřejmě záleží na momentálním tématu, či pouze podtématu v rámci projektu, ale nemůžeme tento předmět zcela vynechat. Jedná se například o historické kontexty, události, či dění, s čímž může mnohdy souviset politický systém a od toho se odvíjí soudobá situace. Zmíněná politická situace může tím pádem ovlivňovat i životní prostředí. V rámci tématu je tedy kladen důraz na historické vědomí a porozumění historickým jevům a dějům. Zvláštní význam pro porozumění dějinným procesům má zařazování regionální historie, které se v projektech taktéž může aplikovat (opět dle tématu). Výchovně vzdělávací strategie pedagoga směřují k samostatné práci, práci ve dvojicích i práci ve skupině. Umožňují samostatně vyhledávat, interpretovat, srovnávat, analyzovat, kriticky hodnotit a zpracovávat informace z různých zdrojů, zároveň žáky učí utvářet si vlastní názor, obhajovat a korigovat ho v diskusi.

Z **výchovy k občanství** se do projektů prolíná mnoho prvků. Žák je veden k pochopení různých společenských vztahů a vazeb v minulosti a současnosti (opět v návaznosti na nějaký problém daný v jednotlivých kampaních). Rozšiřuje si multikulturní pohled na svět. V rámci komunikačních dovedností si osvojuje postavení člověka v demokratické společnosti a v právním státu. Opět je veden k práci ve skupině, srovnávat, analyzovat a kriticky hodnotit získané informace. Diskuse je také součástí projektů a schopnost argumentovat je i součástí vlastního osobnostního rozvoje jedince.

Do projektů se samovolně zapojuje i **fyzika**, jakožto vzdělávací obor, věnující se přírodním jevům v závislosti se změnami probíhajícími v prostoru a čase. V rámci projektů směřuje vzdělávací obsah k tomu, aby si žáci uvědomili souvislosti mezi jevy probíhajícími v přírodě i možnost pozitivního ovlivňování, které by vedlo k optimálnímu soužití člověka s přírodou. Během projektů se u žáků trénuje schopnost soustředit se, samostatně i ve skupině řešit problém, získávat dovednosti formou práce ve skupinách, schopnost podílet se na výsledku, ocenit činnost ostatních.

Obsahy projektů se týkají zároveň i **chemie**, kdy si žáci rozvíjí zájem o poznávání základních chemických pojmů a zákonitostí. Také řeší problémy a následné zdůvodňování správného jednání v praktických situacích. Žáci si v rámci projektů vytvářejí potřeby objevovat a vysvětlovat chemické jevy, zdůvodňovat vyvozené závěry a získané poznatky využívat k rozvíjení odpovědných občanských postojů.

V projektech se značně zrcadlí i **přírodopis**, kde se žákům prohlubuje komplexní pohled na daná témata s využitím dalších mezioborových vztahů, zdokonalují se v poznávání přírody jako systému a porozumění zákonitostem přírodních jevů. Žáci si během projektů osvojují vědomosti o přírodě a člověku, učí se pracovat s přírodním materiálem, na jehož základě si vytvářejí a ověřují hypotézy a je podporována otevřenost myšlení.

Do určitých mezí se do projektů zapojuje i **zeměpis**, a to zejména v rámci komplexního pohledu na danou problematiku. Týká se to pohledu jak globálního, tak regionálního. Ze zeměpisu se v projektech objevuje prohlubování vědomostí o Zemi, vytváření vztahu k přírodě a lidské společnosti a respektování odlišnosti života jiných národů. Věnují se i významu mezinárodní spolupráce. Žáci se také učí chování, které vede k ochraně přírody a trvale udržitelnému rozvoji.

Z hudební a výtvarné výchovy se v projektech uplatňuje především umělecké cítění jedince, výtvarné umění se prolíná do konečné grafické podoby výsledků dané práce žáků. Jejich výtvary jsou posléze vystaveny na nástěnce, která je umístěna na viditelném místě na chodbě školy.

Na ZŠ Rudník je zařazen v ŠVP i předmět **výchova ke zdraví**. I tento předmět můžeme zahrnout mezi ty, které jsou reflektovány v projektech programu Skutečně

zdravá škola. Odráží se zde tedy pochopení žáků a jejich následné bezpečné chování se zdravím fyzickým i psychickým, zodpovědnost v oblasti veřejné i globální. Důraz je kladen na praktické dovednosti a jejich aplikace v modelových situacích i každodenním životě, posílení větší samostatnosti a odpovědnosti žáka za své jednání, přijmutí, či změnu vlastních postojů a prezentování spojené s obhajobou vlastního stanoviska.

Jelikož se program Skutečně zdravá škola snaží prostřednictvím svých kampaní, potažmo projektů, účinně cílit především na záležitosti reálného života (nejen teorie), nesmíme opomenout předmět **pracovní činnosti**. Žáci se v rámci projektů zdokonalují ve znalostech a dovednostech, které v budoucnu využijí v praktickém životě, realizují se také v jednoduchých pracovních postupech ve školní kuchyňce, tak při práci na školní zahradě a ve skleníku, nebo s technickým materiálem ve školních dílnách. I při manuální činnosti je na místě práce ve skupinách.

Průřezová témata

Jak je vidno z předmětové škály, která se odráží v projektech, nalezneme i propojení s průřezovými tématy, jako je **osobnostní a sociální výchova**, kdy můžeme sledovat možnost prohlubování přiměřeného zdravého sebevědomí, kooperaci a dovednost podělit se o názor a dokázat kultivovaně diskutovat v rámci skupiny či většího celku.

Výchova demokratického občana je dalším průřezovým tématem, ve kterém se v souvislosti se žákem rozvíjí jeho kulturní vědomí a schopnost tolerovat a přijímat ostatní jedince jako samostatné entity a pojmout sociálně-kulturní kontext civilizace.

V rámci výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech spatřujeme bezmezné propojení s nastíněním globálních témat, jako je hromadění odpadů, zejména plastů, spotřeba a hospodaření jak s jídlem, tak s vodou, civilizační choroby související s nezdravou životosprávou člověka a mnohé další.

Environmentální výchova jen posouvá tyto regionální i globální problémy blíže do životního prostředí a nastiňuje samozřejmě i otázky řešení problémů, které mohou být realizovatelné jedinci. A právě od jedince začíná pomyslná cesta změny, a proto je důležité provádět osvětu již u žáků na základních školách.

Vzhledem k propojení dnešního světa je nedílnou součástí **multikulturní výchova**, protože se v mnoha ohledech a v mnoha problematikách prolíná velké množství odlišných kultur. Vodu, potažmo planetu máme všichni na světě jen jednu, tudíž není možné, aby se problematika netýkala více kulturních společenství zároveň. Jde i o schopnost komunikace a interkulturní kooperace v zájmu osob. Napříč předměty se v projektech objevují komplexněji orientovaná průřezová témata. Jelikož je i každý projekt komplexnější a ucelenější záležitostí, tak se vždy zapojují obory z několika předmětů a tím pádem projekty napomáhají ke skutečnosti, že na škole nebudou opomíjena průřezová témata.

2. 3. 2 Přínosnost z hlediska sociálního klimatu školy

Můžeme hodnotit z několika hledisek, a to z hlediska míry interakce:

Mezi **žáky ve třídě** - žáci mají možnost pracovat v jiném seskupení než při frontálním vyučování, seskupují se do dvojic, či různě početných expertních skupin. Kampaně mohou žáky obohatit i v sociálních vazbách, kooperaci a diskusi. Při prakticky zaměřených kampaních se žáci poznají i jiným způsobem než jen ve školních lavicích. Tyto činnosti mohou vést ke stmelení kolektivu a vyniknutí dosud nepoznaných silných stránek jedinců.

Mezi **třídami** – zejména během prezentace výsledků kampaně, třídy se mohou vzájemně obohatit o nové vědomosti a zejména o sociální vztahy.

Mezi **pedagogy** – dochází ke konzultování realizace kampaní a možnému propojení předmětů. Téma se nedotýká jen pedagogů učících jeden předmět, nýbrž prostupuje celým pedagogickým sborem. Interdisciplinarita může v tomto případě vést ke kolegiální kooperaci. Nezastupitelnou funkci má zde také **vedení**, které koordinuje celý pedagogický sbor a další personál školy.

Mezi **žáky a zaměstnanci školní jídelny** – mnohdy opomíjený personál školní jídelny má příležitost realizovat se v konceptu zdravějšího stravování, sestavování jídelníčku ve spolupráci s žáky a přispět k celkovému příjemnému prostředí školní jídelny. Spolupráce žáků a zaměstnanců školní jídelny je prvek, který uzavírá pomyslný kruh propojení žáků a zaměstnanců dané školy.

2. 3. 3 Přírnost kampaně pro vztahy s okolím

Přínosy kampaně pro vztahy s okolím lze charakterizovat z **hlediska školy a z hlediska neziskové organizace**.

Na straně školy se jedná zejména o osvětu v souvislosti se zdravým životním stylem a obdržení certifikátu, i když to není podmínkou.

Škola může také ve větší míře (než bez programu) spolupracovat s regionálními farmáři, podporovat je a zvát je do školy na farmářské trhy či na další aktivity spojené s jejich činností a produkty.

Pro školu je zapojení v programu také přínosné v rámci obce. Jedná se přispívání do místních novin, příspěvek do medailonku obce Rudník do soutěže Vesnice roku 2018 - o oranžovou stuhu (zaměřená na zemědělství a regionální výrobu).

Veškerá takováto prezentace je opět sociálním aspektem, který se týká zřizovatele školy (Obec Rudník), rodičů a dalších občanů ve vesnici, potažmo v regionu.

Na straně neziskové organizace se jedná v první řadě také o osvětu zdravějšího stravování a zdravého životního stylu. NO dále plní požadavky dotačních grantů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a její nutností je naplnění představ a požadavků grantové výzvy.

3. Diskuse

Co se týče přínosnosti z **hlediska naplňování ŠVP konkrétní školy**, lze konstatovat, že se v kampaních rozvíjí všechny klíčové kompetence, včetně nově přidané kompetence digitální. Taktéž lze kampaně začlenit do všech vyučovacích předmětů, s vyzdvižením pracovních činností, kdy se žáci podílejí na nakládání se surovinami. Jak bylo zmíněno, pedagogové jsou nuceni dodržovat tematický plán, a proto se do kampaně nemusí vždy v daném měsíci konání kampaně začlenit všichni pedagogové daných předmětů (je pro ně prioritní v daném měsíci probíraná látka, která je odlišná od tématu kampaně). Z průřezových témat sledujeme zastoupení všech, která se dají pomocí kampaní s žáky snáze probrat.

Z hlediska přispívání kampaně k **sociálnímu klimatu školy** se jedná o širší sociální propojení, které spočívá v interakci mezi žáky ve třídě, mezi třídami, mezi pedagogy a také mezi žáky a zaměstnanci školní jídelny.

Mezi faktory, které mají **na straně školy na efekty kampaně vliv** jsou místní podmínky a začlenění jednotlivých školních i mimoškolních subjektů. Na straně školy je hybným prvkem osvěta jak žáků, tak zaměstnanců školy i širšího okolí. Dále spolupráce s regionálními farmáři, prezentace školy v novinových příspěvcích, užší propojení zřizovatele a školy, rodičů a dalších občanů.

Na straně neziskové organizace mají efekty kampaně vliv v první řadě samotní lektoři, kteří šíří osvětu o zdravém životním stylu, na druhé straně musí NO plnit požadavky dotačních grantů v rámci dotační politiky.

Vzhledem k faktu, že kampaň *Miluji vodu, kohoutkovu!* byla tímto způsobem organizována, realizována a evaluována poprvé, je žádoucí kritické a konstruktivní zhodnocení. Již v průběhu kampaně byla sledována příslušná vycházející data, ale především přístup a postoj žáků samotných.

Doporučení

Co se týče **dotazníků** a jejich přehlednosti, tak v tomto případě bylo zaznamenáno několik dotazů, a to zejména v ohledu na množství (bylo uvedeno, že jeden hrnek je 250 ml). Vznikaly ale dotazy na jiné objemem odlišné nádoby na pití. Bylo by tedy dobré se příště přiklonit k více variantám než jeden hrnek, ale vzít v potaz rozlišnost

nádob na tekutiny. Mladší žáci měli taktéž s přepočtem množství tekutin potíže (ml na l), tudíž pomoc žákům spočívala již v těchto krocích.

Jistým omezením dotazníkového šetření je především **počet respondentů** (cca 100), a tím pádem k tomu úměrné množství získaných dat.

Největší zlom byl viděn v rámci třetího dotazníkového šetření. Je na místě připustit si i jistou možnost nezájmu žáků o vyplňování dalšího dotazníkového šetření. Vystává tu otázka, zda by bylo možné a lepší vytvořit **dotazníky jinak**, tzn. ale aby přesto neztratily podstatnou výzkumnou část, která se zde dělí do dvou dnů. Lze promýšlet variantu jednoho dne, ale v rámci dvou dnů je šetření pochopitelně komplexnější a zahrne více informací a s nimi spojených kvantitativních dat.

Vzhledem k faktu, jakým způsobem může program ovlivnit žáky a zaměstnance školy ve vzájemné spolupráci, vystává otázka, zda není pouze kvantitativní vyhodnocování pomocí dotazníků málo. Jelikož se jedná o takto mimořádně zajímavý **sociální proces**, myslím si, že by evaluace zasloužila do budoucna podrobnější a kvalitativnější dotazník na samotný proces. Bylo by vhodné ptát se žáků v průběhu kampaně či po kampani na faktory ovlivňující jejich chování a jednání. Ptala bych se např. co žákům v přesvědčení pomáhá/nepomáhá, na koho se obrací, pokud mají další otázky, nebo si neví rady.

Taktéž kampaně neovlivňují žáky jen z pohledu přijímání nových informací (které jsou velice podnětné), ale obohacují je i v **sociálních interakcích** ve třídní skupině, mohou ovlivňovat vzájemné vztahy žáků, ale i prohlubovat vztah s pedagogem. Zeptala bych se tedy učitelů, zda se změnilo chování žáků během, nebo po kampani, zda viděli třídní kolektiv v dosud nepoznaných situacích, jakým způsobem žáci kooperují.

Dalším doporučením k evaluacím kampaní je možná forma výsledné prezentace. Doba zapojování moderních technologií není pro žáky již ničím neznámým a mohli by tak celý průběh kampaně dokumentovat a vytvořit ve výsledku **video**, které by shrnovalo spolupráci na kampani. Zajisté by to kampaň zviditelnilo a globální témata by se i tímto způsobem dostávala do podvědomí dalších žáků, učitelů a okolí. Žáci už s videem pracovali, což je příznivý počín a pomocí komplexnější **reportáže**

by mohly být evidovány dosavadní kampaně a rozšířit tak povědomí o aktivitách školy v úzkém okolí i celém regionu.

Vliv kampaně v praxi

Pokud se zaměříme na další, velice významnou část dopadu kampaně, všimneme si, že zde měla kampaň velice příznivý vliv. Jedná se o **zapojení čisté vody jakožto jednoho z nápojů ve školní jídelně**. Tento počín by se dal hodnotit jako velmi kladný vliv celé této kampaně. Taktéž po rozhovoru s pedagogy je viditelný **zájem žáků o čistou vodu**, popř. doplněnou citronem či bylinkami. I toto se dá přisuzovat k důsledkům kampaně. Jsou to tedy kroky přispívající ke zdravějšímu životnímu stylu mladé generace.

Výsledek kampaně se v celkových výsledcích odrazil poměrně viditelně, a to jak v rámci dotazníkových evaluací, tak v praktické aplikaci.

Dle **analýzy procesu** vyplývá, že na vybrané škole nebyl přílišný zájem o realizaci aktivit mezi pedagogy, což neovlivní ani samotný program Skutečně zdravá škola, protože jeho úkol bylo poskytnout pedagogům škálu aktivit, které náležely ke kampani *Miluji vodu, kohoutkovou!*.

Jedná se o **komplexní propojení žáků a zaměstnanců školy**, a proto je velice důležité sledovat klima celé školy a zejména sledování procesu realizace kampaně. Možnou vhodnou alternativou ke zmíněné konstrukci kampaně by mohl být proces, kde se bude myslet na prezentování a pomocí např. krátkého videa může dojít k pochopení problematiky v širším měřítku osob jak ve škole, tak mimo ni.

Evaluace by se měla zaměřit spíše než na výsledek pitného režimu na celý proces konání kampaně, abychom věděli, jak na žáky působit, kde se pozastavit, jaké další metody využít a ptát se tzv. přímo (jakým způsobem je kampaň ovlivnila).

V neposlední řadě bych ráda vyzdvihla potřebu kooperace nejen vedení školy, učitelů a žáků, ale jelikož se kampaň prakticky věnuje pitnému režimu a v širším měřítku se program Skutečně zdravá škola věnuje zdravějšímu stravování, je dobré zmínit spolupráci a **angažovanost i zaměstnanců školní jídelny**, kteří by mohli

být opomíjením jakožto důležitá součást. Žáci mají možnost v rámci kampaní tohoto programu nahlédnout na výrobu jídel, jejich zpracování a následné nakládání s odpady. Jako jeden z dopadů kampaně považuji za významný, že se čistá voda přidala do výběru nápojů ve školní jídelně.

4. Závěr

V teoretické části byla zmapována **situace programů pro zdravé stravování** v České republice, přičemž můžeme zmínit programy jako je Škola podporující zdraví, která poskytuje komplexní pohled na problematiku ve spojení žáků, učitelů, rodičů i spoluobčanů, Zdravá pětka pojímající téma interaktivní formou, Ovoce a zelenina do škol, jejíž záměrem jsou stravovací návyky spolu s bojem proti obezitě, dále Laktea, která reagovala na nedostatek vápníku u dětí v devadesátých letech, hravé a pohybově zaměřené Fit konto a další. Všechny zmíněné programy se věnují zdravému stravování a pitný režim do této problematiky také zapadá. Programy se snaží apelovat na druhovou skladbu potravin, příjem nutričně výživných surovin a program Skutečně zdravá škola zastává podobný názor. Mezi společné cíle těchto programů se řadí plošné a dlouhodobé změny životního stylu.

Co se týče **klíčových kompetencí**, které se prolínají s preventivními programy, bylo konstatováno, že se s preventivními programy prolínají všechny klíčové kompetence. Dovolila bych si jen vyzdvihnout nově přidanou **kompetenci digitální**, k jejíž prohlubování také dochází.

Preventivní programy prostupují do **průřezových témat** díky jejich interdisciplinárnímu charakteru. Z průřezových témat nelze jediné vynechat a v praxi vidíme i prolínání s klíčovými kompetencemi, jejichž osvojování je dlouhodobý a složitý proces.

V rámci osvětových kampaní se věnujeme **kompetenci k učení**, kdy se žáci učí třídit informace a systematickosti poznatků, jakožto i posouzení vlastního pokroku a překážek bránících v učení, v rámci **kompetence k řešení problémů** navíc prohlubují uvědomování si vlastní zodpovědnosti za svá rozhodnutí. Další významnou složkou je **kompetence komunikativní**, díky které se žáci zdokonalují v kultivovaném písemném i ústním projevu v rámci diskusí a jsou schopni svůj

názor příslušně argumentovat. Kompetence **sociální a personální** se u žáků pojí s efektivní spoluprací, respektem ostatních a dalším hlediskem je budování pozitivní představy o sobě samém. V rámci **kompetence občanské** se žák zdokonaluje v chápání základních principů společenských norem a zodpovědném chování v situacích ohrožujících život a poskytnutí pomoci dle svých možností, zároveň vnímání základních ekologických souvislostí a environmentálních problémů, rozhodování se v zájmu podpory a ochrany zdraví. S **kompetencí pracovní** souvisí plánování, měření a výpočty a konečné shrnutí závěru práce a vlastních myšlenek. Poslední **kompetence digitální** se zaměřuje na práci s obrazovým materiálem, vyhledávání informací a mým apelem na žáky je ověřování zdrojových pramenů a schopnost kritického hodnocení.

Je také žádoucí se z pohledu projektové výuky (pomocí níž mohou být často osvětové kampaně realizovány) zaměřit i na koncept dané projektové výuky, která se ale ve většině případů zaměřuje s tzv. **projektově orientovanou aktivitou** (Dömischová, 2011).

Skutečně zdravá škola je komplexní celoškolní program kvalitního a udržitelného školního stravování a vzdělávání o jídle a pití. Pomáhá k rozvoji dovedností a návyků, které směřují ke zdravému životnímu stylu jedince. Na problematiku pitného režimu (ale i dalších globálních témat) volně navazujeme na praktickou část a s ní spojenou kampaň *Miluji vodu, kohoutkovu!*

Praktická část se zpočátku věnovala konkrétnímu propojení rozvoje klíčových kompetencí dle ŠVP Základní školy a Mateřské školy Rudník. Kampaň programu se se může prolínat se všemi vyučovacími předměty a taktéž průřezovými tématy. V případě zmíněné kampaně se kampaň na druhém stupni realizovala v **přírodovědně** zaměřených předmětech (přírodopis, chemie).

V dotazníkovém šetření jsme vysledovali určitou spojitost se změnou pitného režimu bezprostředně po kampani. Po tříměsíční pauze se hodnoty vrátily blíže stavu před kampaní, ale pití vody bylo na přední příčce. Taktéž se sledovaly nádoby na pití, kdy vlivem kampaně žáci začali dlouhodoběji používat jiné než plastové nádoby na jedno použití.

Přestože mají dotazníky nosnou hodnotu kvantitativního rázu, doplnila bych podobné kampaně o dotazník spíše kvalitativní. Nenalézáme zde totiž aspekt **procesu kampaně, sociální rozvoj a postoj žáka ke kampani.**

Návrh na dotazník pro žáky:

Jak se Ti kampaň líbila?
Co z kampaně Tě nejvíce bavilo?
Změnila kampaň nějak Tvé uvažování a chování? Jak konkrétně?
Které z témat se prolíná s Tvým každodenním životem?
Jakým způsobem?
Jakým způsobem Tě kampaň ovlivnila?
Změnilo se v něčem Tvé chování, popř. v čem?
Jak se Ti pracovalo ve skupině?
Změnilo se něco mezi vámi ve třídě?
Bavila Tě spolupráce ve třídě?

Pedagogický sbor je nezastupitelnou facilitátorskou složkou kampaní a pedagogové mají možnost sledovat možné změny jak samotných žáků, tak v kolektivu třídy a mezi třídami. Bylo by proto vhodné sestavit dotazník i pro pedagogy, kteří byli do kampaně zapojení a možnou změnu sociálních interakcí mezi žáky zaznamenali.

Návrh na doplňující dotazník pro zapojené pedagogy:

Proč jste se zapojil/a do kampaně?
.....

Myslíte si, že byla kampaň dobře koncipovaná?
.....

Byla pro Vás náročná organizace a realizace kampaně?
.....

Je dle Vás v kampani potřebný počet aktivit (či málo, příliš)?
.....

Je nějaké téma, kterému jste se v kampani nevěnoval/a? Proč?
.....

Je nějaké téma, kterému jste se v kampani věnoval/a více? Proč?
.....

V jakém předmětu jste kampaň realizoval/a?
.....

Zapadalo téma kampaně do tematického plánu?
.....

Kolik hodin jste kampani věnoval/a v jedné třídě?
.....

Jakým způsobem pracovali žáci? Myslíte, že je kampaň bavila?
.....

Zaznamenal/a jste nějaké změny v chování jednotlivých žáků?
.....

Zaznamenal/a jste nějaké změny ve vzájemných interakcích mezi žáky ve třídě?
.....

Zaznamenal/a jste nějaké změny ve vzájemných interakcích mezi žáky napříč třídami?
.....

Spolupracoval/a jste s ostatními kolegy?
.....

Ovlivnila kampaň v něčem i Vás?
.....

Pomocí těchto otázek se dostáváme hlouběji do propojení teorie a praxe. Právě to, zda byli žáci kampaní ovlivněni, je cenná hodnota vypovídající o dopadu kampaně.

Vzhledem k propojení školy a okolí je možné se také ptát, zda žáci nebo škola rozšířili povědomí o kampaních a jak probíhá spolupráce školy s regionálními farmáři.

Dalším návrhem je dokumentace realizace kampaní videem. Video by žáci natáčeli svépomocí a výsledkem by mohla být velice zajímavá krátká **reportáž** o kampani, která ve škole probíhala. Prezentace a možné šíření videa by mohlo napomoci i povědomí o zapojení školy a jejích aktivitách do širšího okolí. Prezentace videa s výsledky by samozřejmě probíhala i v rámci tříd školy.

Celá tato **sociálně vědní komplexita osvětových kampaní** je nanejvýše zajímavá, ovlivňuje od žáků, pedagogů a vedení školy po zaměstnance školní jídelny, přes rodiče až po místní farmáře a další spolky. Jedná se tak o společné propojení, které vede ke vzájemné kooperaci. Ta začíná u jedinců a rozšiřuje se do regionálního a širšího povědomí. Právě zmíněná interakce mezi jednotlivými prvky utváří koncepci soudobého žití a v zájmu nás všech je naši životní úroveň vylepšovat v mnoha ohledech, zároveň ale dbát na prostor, v němž žijeme.

Seznam použitých zdrojů

DEWEY, John. *Škola a společnost*. Královské Vinohrady: J. Laichter, 1904, 99 s. : 4 tab.

DÖMISCHOVÁ, Ivona. UNIVERZITA PALACKÉHO. PEDAGOGICKÁ FAKULTA. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, 212 s. : il. ; 21 cm. ISBN 978-80-244-2915-1.

FIALOVÁ, Jana. *STRAVOVACÍ NÁVYKY DĚTÍ A JEJICH VZTAH K OSTATNÍM FAKTORŮM ŽIVOTNÍHO STYLU: Implementace preventivních programů Světové zdravotnické organizace v České republice*. Brno, 2011. Disertační práce. MASARYKOVA UNIVERZITA, Lékařská fakulta, Ústav preventivního lékařství. Vedoucí práce Prof. MUDr. Zuzana Derflerová Brázdová, DrSc.

FIALOVÁ, Jana. *Stravovací návyky dětí a školní prostředí: implementace preventivních programů Světové zdravotnické organizace v České republice*. Brno: Barrister & Principal, 2012, 136 s. : il. ; 23 cm. ISBN 978-80-87474-55-6.

GUDJONS, H. *Handlungsorientiert lehären und lernen*. Bad Heilbronn: Verlag Julius Klinkhardt, 2008, 107 s. ISBN 978-3-7815-1625-0.

HEJDUKOVÁ, P. (2015). *Veřejné finance: teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck, 2015, xii, 252 stran ; 24 cm. ISBN 978-80-7400-298-4.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. MASARYKOVA UNIVERZITA. KATEDRA PEDAGOGIKY. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 160 stran : ilustrace ; 24 cm. ISBN 978-80-210-8163-5.

Laktea, o.p.s.: Fitkonto [online]. [cit. 2020-12-01]. Dostupné z: <https://www.fitkonto.cz/>

Laktea, o.p.s.: Ovoce a zelenina do škol [online]. [cit. 2020-12-01]. Dostupné z: <http://www.ovoceazeleninadoskol.cz/>

MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada, 2009, 291 s. : il. ; 24 cm. ISBN 978-80-247-2715-8.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. MŠMT: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. MŠMT 2021 [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <http://msmt.cz/>

MOREE, Dana. *Učitelé na vlnách transformace: kultura školy před rokem 1989 a po něm*. Karolinum Press, 2013.

PODROUŽKOVÁ, Lucie. *Vývoj a perspektivy školního stravování v ČR: Implementace preventivních programů Světové zdravotnické organizace v České republice*. Brno, 2015. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně, Agronomická fakulta. Vedoucí práce Ing. Miroslav Jůzl, Ph.D.

PŘÍHODA, Václav. *Globální metoda: nové pojetí výchovy*. Praha: Orbis, 1934, 121, [iii] s.

Skutečně zdravá škola [online]. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.skutecnezdravaskola.cz/program-skutecne-zdrava-skola>

SULZBERGER, Margrit a Sonja HUTTER. *Vaříme hyperaktivnímu dítěti: příznaky, jednání dětí a 100 receptů pro celou rodinu*. Praha: Grada, 2008, 132 s. : barev. il. ; 23 cm. ISBN 978-80-247-2311-2.

ŠVECOVÁ, K. *Analýza úrovně znalostí běžných druhů našich obratlovců u dětí z různých typů škol a zájmových uskupení*. Diplomová práce. Praha: Pedagogická fakulta, 2013

VÁCLAVÍK, Tomáš. *Transformace školního stravování*. 2019.

VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání*. Grada Publishing as, 2008.

Zdravá 5: Nadační fond Albert [online]. [cit. 2020-12-01]. Dostupné z: <https://www.zdrava5.cz/o-projektu>

ŽANTA, Rudolf. *Projektová metoda: pokus o řešení pracovní školy*. Praha: Dědictví Komenského, 1934, 53 s.